

ZPRÁVY

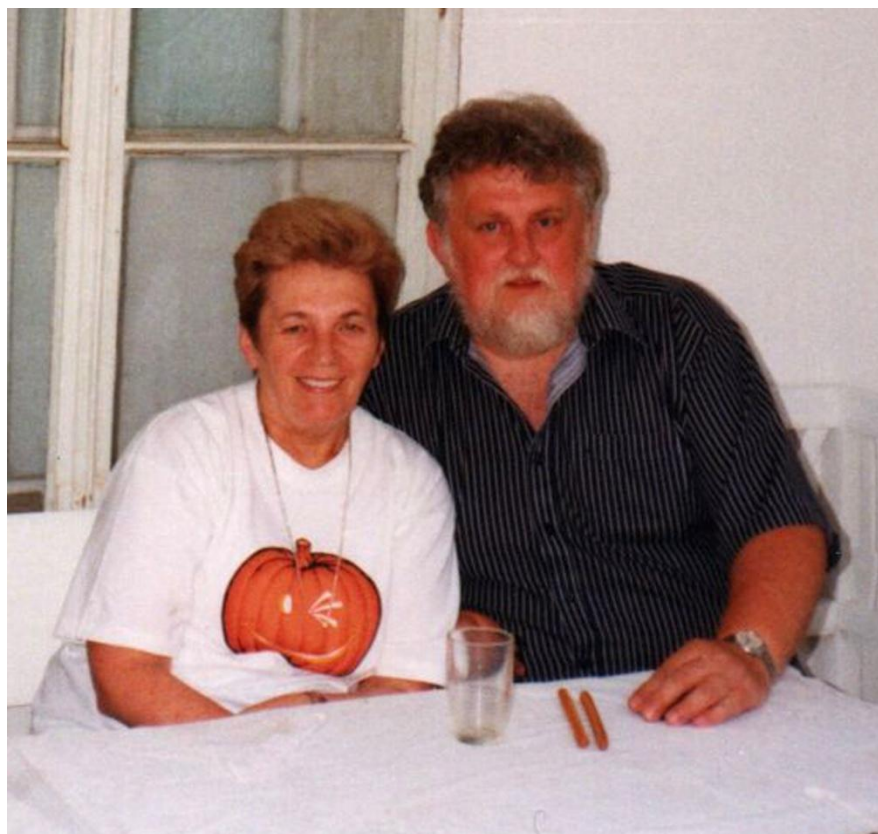
SPOLEČNOSTI FRANTIŠKA BÍLKA

Obsah

B. Bílková-Mildová: Modlitba v díle Františka Bílka	3
Dálkový rozhovor s Václavem Suchým	5
V. Suchý: Na cestě (báseň)	12
Z. Žalud: Vila F. Bílka v Chýnově roku 1939 očima F. Lískovce	13
Kuriozita	26
Jan Trautes – „byl dobrý jako pole, které dává chléb“	27
Dodatek ke korespondenci Bílek – Florian.....	33
Drobné zprávy	34

Václav Suchý s Alenou Bílkovou – Bártovou (vnučkou F. Bílka) při její poslední návštěvě v Čechách (Ronov nad Doubravou, přelom května-června roku 1998). Foto: archiv V. Suchého.

Obrázek na titulní straně: Pamětní deska učiteli Janu Trautesovi od Františka Bílka, umístěná na bývalé škole ve Strenicích v okrese Mladá Boleslav. Přesná poloha: Strenice č. 53, GPS 50.3927356N, 14.8224744E. Foto: František Kožíšek.

Modlitba v díle Františka Bílka

V měsíci narozenin bratra-tvůrce vracíme se k jeho stopě na této zemi, k jeho myšlenkám i dílu, abychom si opět přiblížili jeho duchovní svět. Říkával, že hlavním dílem umělcovým je jeho život; práce považoval jen za třísky, jež od něho odletují. Sám se touto zásadou vždy řídil. Jeho pozemská cesta i práce byly stálým rozhovorem s Bohem. Tím obsáhlejší je úkol postihnout modlitbu v Bílkově díle.

Dřevorytem i doprovodným slovem prozrazuje umělec, jak ho maminka učila modlitbě, jež mu byla útěchou a otevírala chrámy na cestě za studiem i v cizině, když mu bývalo nesnesitelně teskno. Když se pak přesvědčil, jako dospělý tvůrce, o vzdálenosti člověka od cesty boží, přemítal o velikosti modlitby Otčenáš, na níž vytvořil celý cyklus meditací se vstupním obrazem člověka v roztoužení pohlížejícího k hvězdám oknem, jehož orámování tvoří obrys planoucího srdce. Jeho meditace, tvořené dlátem i kresbou, vyjadřují touhu po věčném domovu, nazírání našich věcí duchovními smysly a vděčnost za modlitbu Pravdy, jíž nás sám Spasitel učil – Otče náš. – Sledujme aspoň několik slov z jeho rozjímání:

„Není v nás Tvé svatosti, těžká zemsť nás drtí... – Abys posvětil v nás svoji podstatu, jasem a milostí nás zastínil k zdravému plodu Syna člověka. Vidíme světlé Tvé stopy, jež kráčí tiše Tvá vůle, jako vítěz nad zlem. Slyšíme, jak mocně modlila se o potu krvavém své „Amen“ na kříži, jak učila nás modlitbu – přimknouti se k Tvému království – kde není zla a pokušení – a kde Ty sám všelikou slzu s očí našich setřeš.

Cítíme, jak Tvá vůle stane se nám sladkým jhem – ochrání nás od všeho zlého a připraví nám slavnostní šat ke stolování s Tebou.

Chutná Tvoje vůle drsně svou jedinstvím pro naši osudnou dvojitost – a zase chutná sladce onou spasitelnou orbou očisty, záchrany a obživy pro živobytí bez konce.

Otče náš, Ty jsi nás nehodných nezničil. Tys' nás jako kal se sebe nesetřásl – ještě jsi nás jako choré dal do chýše „země“ k ošetřování sesterské zvěři – – kdo ještě přišla obvazovat rány a vodila nás po rajské Tvoji zahradě – to byla Tvoje Láska. Avšak my nepřestali vrhat ve tvář Tvoji svatosti bláta a zkřiveným svým retem nepřestali jsme volati Tobě rouhání – i tu otevřel jsi přesladkou náruč – milostí a pravdou objímal jsi nás, ačkoli jsi věděl, že na znamení hanby přibítí ji (na kříž) bude naší odpovědí.

Proto v utrpení nad síly nechť nám není úlevy – nechť modlíme se za ty, kteří nás křížují – jen od vší viny ochraň nás, abychom nebyli už my, ale jen Ty v nás – věčně v nás – amen nejsladší.“

K cyklu Otčenáše blíží se svou náplní daleko pozdější temperový obraz, na jehož spodní polovině je naznačena změť našeho života, jako rozbouřený oceán; v jeho vlnách se hemží lidské postavy s různými pohyby, vztahy a pohledy, ale na kocábce, jejíž okraj má též podobu srdce, člověk duchovně

vidoucí pozvedá oči i gesto do výše, kde vidí v roztrženém mraku světlou Kristovu tvář. Je smutná – s oním pohledem, který kdysi viděl ve snách – a zrcadlí se ještě v průrvě oblak. „Tvůj pohled k nám je tak výmluvně smutný.“ Takový nápis vyryl na rámu obrazu.

František Bílek tesal někdy nápisy na rámy svých obrazů k výkladu a dokreslení náplně díla samotného. Někdy též pokračoval detail práce v jejím orámování, nebo souběžné meditace, oděné jeho charakteristickým písmem starogotickým, doplňovaly ornamentálně celek díla.

Modlitba bývá vyjadřována naším duchovním tvůrcem mlčelivým, výmluvným gestem do výše nepravidelně rozpjatých rukou. Ovládal klasické pohyby z ikon, kde beze slov vyjadřovaly určité pojmy nebo výroky. Proto též pohyby, jež dal svým prorokům, jako opěrným sloupům na duchovní cestě člověka, se nikdy neměnily, ať o nich pracoval počátkem neb na konci své tvorby. – Na dvou plastikách vytesal klasické pohyby a nazval tyto práce, umístěné v soukromí, „Ze zapomenutých gest“.

V drobné plastice uvažoval modlitbu mladých rodičů, kteří výchovou dítěte duchovně zrají, a nazval své dílo výstižnou větou „Oba k Otci jedním hlasem“. – Modlitbu prací vyryl na dřevěných destičkách v cyklu dřevorytů „Všechna práce k Tobě, Otče!“. Jde tu o modlitbu oráče s pluhem, řemeslníků s náčiním díla, a o duševní pracovníky ve skupině.

Modlitbu výslovně vyjádřil F. Bílek v doslovném smyslu jen dvakrát počátkem století. Je to obraz lehce naznačené iluze, vznášející se nad oltářem, a monumentální socha „Modlitba nad hroby“, věnovaná chýnovskému hřbitovu jako hlavní socha hřbitovní z r. 1905, jež se stala po třiceti pěti letech náhrobkem tvůrcovým. – Neuvěřitelná historie o jejím vzniku vypráví o tom, že za pomoci jediného zedníka vytvořil umělec Modlitbu, jako šestimetrovou sochu, na podkladu mladého dubu a cihel za 10 dnů, a při nahazování cementové malty zedníkem, modeloval její povrch během pouhých čtyř dnů. Toto dílo vznikalo na podzim vedle čerstvého rovu jeho dědouška, rolníka a rychtáře Jakuba Komárka z Dobronic. Bylo výsledkem úmluvy mezi maminkou, jež chtěla oslavit otcovu památku, a synem, který na její žádost odpověděl svým velkorysým způsobem: „Udělám, maminko, náhrobek, ale větší, aby už byl pro všechny!“ – Jaký vztah měli vždy chýnovští rodáci k jeho Modlitbě, prozradilo jejich rozhodnutí po smrti tvůrcově, že jedině pod ní je jeho místo. Tam jej sami donesli, doprovodili a pochovali v souhlase s jeho nejbližšími. – V dopisu příteli-básníku Otokaru Březinovi zachovala se důležitá slova Františka Bílka o vlastní jeho zkušenosti z budování a tvoření jeho veliké Modlitby nad hroby: Rostla mu pod rukama za nepohody podzimních dnů, kdy vichřice a deště ztěžovaly jeho práci. A tu se kolikrát tulil k tomuto svému dílu, aby ho chránilo před nepohodou. Když pak chvílemi vzhlédl do výše, uviděl, že rozpětí jeho Modlitby „sahá přes celou klenbu nebes a přes celý svět.“

Berta Bílková-Mildová

(Opsáno z rukopisu/strojopisu, který paní Mildová v 50. letech rozšiřovala mezi přátele v rámci tzv. „Prvního dálkového semináře“ /o díle F. Bílka/. Text vyšel později drobně zkrácen také v časopise Český zápas, č. 46/1959, s. 3.)

Jak léta jdou, mu čím dál více rozumím... Dálkový rozhovor s Václavem Suchým

Václav Suchý (*1942) je básník, prozaik, překladatel i autor rozhlasových her, člen Klubu českých a slovenských spisovatelů (bývalý předseda a místopředseda). Je ale také potomek rodu Nečasů, syn Bílkovy neteře Evy Nečasové – Suché, a znalec díla i rodiny Františka Bílka. Vzhledem k protiepidemickým opatřením s ním v listopadu 2020 pouze na dálku rozmlouvali Yveta a František Kožíškovi.

Narodil jste se rok po Bílkově smrti a prvních šest let jste žil v jedné domácnosti se svým dědečkem, profesorem Vilémem Nečasem, švagrem Františka Bílka. Jak vzpomínáte v doslovu ke knize „Bílek. Svědectví o bratru Františkovi“, dědeček vás významně kulturně, zejména pak literárně ovlivnil a nasměroval. Pokud víme, literární tvorba zasáhla i do vašeho profesního života. Můžete nám nastítnit vaši životní dráhu a literární tvorbu, prosím?

Pokud se ptáte na moji životní dráhu a literární tvorbu, nerad bych se tady pouštěl do nějakých dlouhých rozkladů. Kdyby se někdo opravdu chtěl o mně něco v tomto směru dozvědět, ať se podívá na Wikipedii, kde je pod heslem Václav Suchý jakési moje stručné curriculum vitae s údaji jak o mém působení profesním, tak literárním. Předpokládám, že v dnešní počítačové době je to celkem snadné najít.

A něco, co tam není? Počátky mé literární tvorby? Koncem šedesátých let a na počátku let sedmdesátých minulého století. To jsem začal publikovat verše v brněnském Kurýru a v Divokém víně. Potom mě potkalo štěstí, že moje poéma Transit zaujala ředitele pražské Violy Vladimíra Justla a báječného recitátora Jiřího Adamíru, který ji tam uvedl, stejně jako po ní následující poému Autodafé. Vydala je postupně Mladá fronta, kde jsem začal publikovat knižně. Na to záhy navázalo i mé překládání. Studoval jsem (kromě obligátní ruštiny) i španělštinu a portugalštinu a už ve škole jsem se začal pokoušet o překlady básní velkých poetů z této jazykové oblasti. Pro zajímavost – když jsem po letech překládal pro edici Květy poezie „Toulavý

zpěv“, výbor z veršů Rubéna Daría, zjistil jsem při překládání jeho nejznámější básně, že můj mladický pokus o překlad refrénového čtyřverší byl nejlepší a použil jsem jej.

Věděli vaši kolegové a spolupracovníci, že jste příbuzný Františka Bílka? Zajímalo je to?

Spíše přátelé, ale někteří byli i mými spolupracovníky. Především ti, kteří měli k umění vztah. To platí zejména o některých básnících a spisovatelích, s nimiž jsem se spřátelil. Vzpomínám si na ně, jak jsme si byli při Wolkerově Prostějovu prohlédnout Bílkovu Křížovou cestu v tamějším kostele s MUDr. Cimickým a již zesnulým prozaikem Vladimírem Klevisem. Když mě potom začali v Ronově navštěvovat moji přátelé z řad spisovatelů, samozřejmě si prohlédli i Nečasovu vilu s díly prastrýce Bílka a zalíbila se jim natolik, že jsme v jejím inspirativním prostředí uspořádali pro místní občany i autorská čtení a besedy. Postupně se tu vystřídali Petr Prouza, Jiří Žáček, Václav Dušek, Jan Cimický, Jaroslav Čejka nebo literární vědec a historik Dr. Karel Milička.

Kdy jste Bílka a jeho dílo pro sebe objevil a začal jste vnímat, že to byl mimořádný umělec?

Víte, já jsem v prostředí plném Bílkových děl vyrůstal. Ve dvou místnostech bytu byl nábytek navržený Bílkem pro mého dědečka a babičku. Nábytek s jeho řezbami, na stěnách visely Bílkovy portréty předcházející rodinné generace včetně mé maminky a v rohu vedle knihovny byl pylon s bustou mého pradědečka. Na knihovně pak stál reliéf „Hledíte do nebe muži galilejští“ a na druhé se tyčila postava Mistra Jana Husa, zmenšená kopie kolínského pomníku. I o prázdninách v Ronově jsem byl Bílkovu dílu blízko. Vila strýčka Jaromíra, Bílkem navržená, sousedila se zahrádkou domu našeho a reliéf „Jak čas utíká“ se mi snažila vysvětlit babička. Při návštěvách jsem tam obdivoval především nádhernou knihovnu a dubové schodiště s řezbami kmene borovice. Už tehdy se tak začal utvářet můj obdiv a úcta k prastrýčkovu dílu, který ještě rostl při návštěvách hradčanské vily a Chýnova. I rok vojenské služby jsem strávil v Táboře, kde je řada Bílkových děl. Samozřejmě jsem jeho tvorbu na počátku vnímal prvoplánově, citově, a teprve v době dospívání jsem počal lépe chápat souvislosti a dokázal už vnímat i myšlenku, ideu, kterou strýc vyjadřoval a předával ve svých sochách i grafice. Při každé návštěvě svatovítské katedrály jdu pokleknout u jeho Krista, u synagogy mě fascinuje jeho Mojžíš, socha, která si sama vyhledala své umístění, a podívám-li se doma na sádrové zmenšeniny skupin husitů a bojovníků z bělohorské bitvy, zas a znovu vyčítám v duchu Praze a republiky, že nikdy nebyl na Bílé hoře vystaven Bílkův „Národní pomník pro Bílou horu“!

MUDr. František Antonín Bílek, vnuk sochaře F. Bílka, v 90. letech. Foto: archiv V. Suchého.

Předpokládám, že jste od narození bydlel v Praze. Jak často jste navštěvoval tetičku a pratetičku Bílkovy v pražské Bílkově vile?

Až do dědečkovy smrti (1948) jsme tam chodili často a pravidelně. V paměti mi utkvěla z té doby návštěva, při níž jsem naposledy viděl strýce Františka Bílka mladšího s rodinou. Bylo to v předjarním období roku 1948 a zatím co dospělí debatovali, mě dostal na starost nejmladší z vnuků Františka Bílka, Zdeněk, asi o šest let starší. A že v té době probíhala matějská pouť, vypravil se na ni se mnou. Když se po nás začali dospělí shánět, vypuklo velké pátrání a nakonec jsme byli objeveni až při návratu na Prašném mostě. Dal jsem si tuto návštěvu do širších souvislostí až po delší době. Zřejmě tam dospělí probírali nadcházející tajný útěk Bílkovy rodiny do zahraničí. A kromě Alenky jsem už potom nikoho z nich neviděl.

Po jejich emigraci a dědečkově smrti jsme už do vily v podstatě nechodili. Pratetička chodila raději k nám na Vinohrady. Říkala, že jsou teď stále obě, ona i Bertička, pod dohledem a že má pocit, jako kdyby ve vile i stěny měly náhle uši. Záhy přišli do vily (spíše byli dosazeni) podnájemníci, kteří zabrali velkou část prostor obývaných dříve Bílkovými.

Změnilo se ve vile něco zásadního (co do způsobu či možnosti jejího využití) poté, co ji paní Bílková v roce 1962 věnovala státu?

V roce 1962 věnovala pratetička vilu státu. Myslím, že se obávala toho, co hrozilo vile i vzácným prastrýčkovým dílům po její smrti. Naděje na změnu režimu a návrat syna či některého z jeho dětí byla v té době minimální a osud

řady jiných nemovitostí a zmizelých, rozkradených či zničených uměleckých děl byl varováním. V témže roce zemřel i její druhý bratr MUDr. Jaromír Nečas, který už pár let předtím rovněž věnoval svou Bílkem navrženou ronovskou vilu městu s určením jejího využití pro kulturní účely a vymínil si její doživotní užívání. Nezbyvalo jí tedy než udělat něco podobného, aby mohla i ona ve své vile v klidu dožít a zajistit tím i Bertičku.

Jaká byla Berta Bílková starší, vdova po F. Bílkovi, a její dcera? Jak byste je charakterizoval?

Pro mě i pro mou rodinu byla pratetička vždy ztělesněním slova dáma, spojením lidskosti a ušlechtilosti. Její dcera, Berta Bílková – Mildová, v rodině nazývaná Bertička, byla bytostí nesmírně činorodou a zcela oddanou dílu svého otce. V porovnání s maminkou byla méně praktická co do zajištění běžného chodu domácnosti, ale měla nesmírnou erudici a vytrvalost při všelikých jednáních na „ouředních“ místech.

Jak často a do kdy jste jezdil do chýnovské Chaloupky, Bílkova ateliéru? Býval jste tam jen na krátkých návštěvách nebo i déle, třeba na prázdninách?

V padesátých letech, když byla ještě babička zdráva, jsme občas s ní a s rodiči jezdili navštívit tetičky v Chýnově. Tam mě ohromila na hřbitově socha anděla, Bílkova Modlitba nad hroby a ve vile potom obraz Poslední večeře. Do té doby jsem obdivoval hlavně prastrýčkovy portréty, kreslené především tužkou, křídou či uhlem, ale tohle! Zeptal jsem se, zda jsou někde jinde další podobné obrazy a dozvěděl jsem se, že ne. Tento je jediný, strýček bohužel barvy dobře nerozeznával. „Ty barvy jsem mu radila já“ řekla teta Berta a tím moje úcta k ní ještě vzrostla.

Na noc nás, děti, ubytovali nahoře v podkroví a babička i rodiče zůstali ještě s tetičkami sedět v kuchyni. Sestra se uvelebila v postýlce, ale já jsem odmítal zhasnout, protože jsem objevil poklad, svázané Mladé hlasatele a Rychlé šípy, které tu zůstaly po Zdeňkovi, a ty jsem přece musel prohlédnout! Jenže... Bylo léto, my měli otevřené okno a přiletěl nás navštívit netopýr! Sestřička se rozkřičela a zmizela pod peřinou, a tak když vetřelec stále poletoval po místnosti, vydal jsem se rychle pro pomoc. Naštěstí jsem ve tmě na schodech do kuchyně nespádl. Tatínek mě poučil, že musíme hned zhasnout, netopýr pak trefí ven sám. „Hochu, těch tady je“ prohlásila tetička a měla pravdu. Místo čtení jsem pak u okna ještě chvíli pozoroval netopýří noční lety.

Na prázdninách jsem v Chýnově nikdy nebyl, ale sestra ano. Když jí bylo asi 14 let, pozvala ji tetička do Chýnova na celý měsíc. Já byl v té době na letní brigádě u zeměměřičů v Podbrezové na Slovensku, chtěl jsem si koupit nové kolo. Trochu jsem jí to záviděl a ještě více dodatečně, když po návratu vyprávěla, že byla s tetičkou na návštěvě v Sezimově Ústí u paní Hany

Benešové.

Byl jste vy nebo vaše maminka v písemném spojení s rodinou Bílkova syna Františka Jaromíra, který emigroval v roce 1948? Máte na něj ještě nějakou osobní vzpomínku? Byl v nějakém písemném kontaktu se svou matkou a sestrou?

S rodinou Bílkova syna Františka jsme po jejich emigraci v kontaktu nebyli a myslím, že ani jeho matka a sestra neměly dlouho zprávy o tom, kde jsou a jak se jim tam vede. Domnívám se, ale to je úvaha ex post, že sice věděly, že se jim útěk povedl, ovšem o tom, že se do USA nedostali a skončili v Uruguayi, se asi dozvěděly něčím prostřednictvím až po delší době. Před širší rodinou to rozhodně tajily. Padesátá léta byla krutá a někdo by se případně mohl podřeknout, především děti. Ani korespondence nepřicházela moc v úvahu, jejich pošta byla určitě kontrolována.

Dědicem chýnovského ateliéru se stala Bílkova vnučka Alena, která žila v USA a v roce 1990 darovala objekt městu Praze. Mohla před rokem 1989 cestovat do Československa a využila toho? Udržujete ještě kontakt s jinými potomky syna F. Bílka?

Z celé nám známé Bílkovy rodiny jsme se shledali už pouze s Bílkovou vnučkou Alenou. Vdala se totiž do USA a jako americká občanka a dědička se po smrti Bertý Bílkové-Mildové krátce v Praze objevila. I když měla jen velmi málo času, vydala se k nám na Vinohrady, ale měla smůlu – matka i otec byli v Ronově a já na služební cestě. V bytě tak zastihla jen zcela neznámé lidi, mou manželku s malými dětmi a mého mladšího bratra, který se ovšem narodil až rok po jejich útěku do emigrace. Chvilí trvalo, než si vzájemně vysvětlili kdo je kdo a Alena, která už druhého dne odlétala, vzkázala, že se určitě zase ozve a sejdeme se. Pravda, trvalo to ještě dlouho, ale hned po listopadu 89 se u nás Alenka znovu objevila. Setkala se ještě s mou maminkou, která narychlo přijela z Ronova, a od té doby jsme se setkávali pokaždé, když přijela do Prahy. Alena nám vyprávěla o jejich životě po útěku. Chtěli do USA, ale kvóty už nebyly, mohli si vybrat pouze mezi Austrálií a jižní Amerikou. Hlavě rodiny se zdála Austrálie příliš vzdálená a tak skončili v Uruguayi, kde rozhodně neměli lehký život a jejich začátky byly velmi tvrdé a nuzné. Ovšem nakonec Alenin starší bratr František vystudoval medicínu, Alena cosi podobného naší obchodní akademii a Zdeněk pracoval jako technik v Colonia del Sacramento v Uruguayi. Alena odešla do USA a později se provdala za krajana a žila v americkém Chicagu. Oba její bratři založili rodiny. Zdeněk ale velice předčasně zemřel, snad na sarkom. Na fotografiích, které nám Alena poslala, jsme si mohli prohlédnout nejmladší generaci Bílků, potomstvo Františkovo i Zdeňkovo. Fotky byly pořízeny při oslavě Františkových šedesátin. Maminka si s Alenou psala až do své smrti a já potom pokračoval. Samozřejmě že Alena zavítala i do Ronova, který si

dobře pamatovala z dětských let, ale to už s sebou přivezla i neteř Alenku, dceru svého bratra Františka, která v té době v ČR studovala na technice. Ostatní bílkovskou omladinu známe jen z těch fotografií. Bohužel, v září 1999 náhle a naprosto nečekaně Alena v Chicagu zemřela, pravděpodobně na infarkt. Její popel přivezla do Čech a do Chýnova právě její kmotřenka Alenka, s níž jsme se naposled viděli při velké výstavě díla Františka Bílka v jízdárně Pražského hradu. Vrátila se prý potom zpátky za rodinou a o dalších osudech Františka a jeho potomků už nevím.

MUDr. František Antonín Bílek (1932-2019), vnuk sochaře F. Bílka, s rodinou při oslavě svých 60. narozenin v roce 1992. Zcela vpravo jeho sestra Alena Bílková – Bártová. Foto: archiv V. Suchého.

Jak se stalo, že Nečasové zakotvili právě v Ronově?

To je otázka, ze které by se dal napsat román... Nu, pokusím se to zestručnit, ale i tak začnu až na počátku 19. století. Tehdy Josef Hruš, syn sedláka z Tuněchod v Pardubickém kraji, vystudoval medicinu a získal dokonce dva doktoráty – jeden z všeobecného lékařství a druhý z chirurgie. V těch dobách prý to bylo ještě oddělené... Přihlásil se potom do jakéhosi výběrového řízení na lékaře v Ronově, na panství hrabat Caretto Millesimo a vyhrál je.

Zakoupil spolu s manželkou Annou (z Valů u Přelouče) ronovský dům čp. 132 a narodilo se jim 5 dětí, syn a 4 dcery. Druhá z jeho dcer, Vilemína, se provdala za Hynka Militkého, ale záhy ovdověla. Měla jakési zdravotní problémy a bratr Robert jí doporučil svého přítele, MUDr. Jaromíra Nečase, syna notáře z Holic. Lékař a půvabná pacientka se do sebe zamilovali, léčení bylo úspěšné, vzali se a posléze měli tři potomky: Jaromíra, Viléma a Bertu. Vilemína Nečasová ale zemřela mladá, Bertě bylo tehdy jen 8 let.

Ronov po smrti prapradědečka Hruše zdělila jeho nejmladší dcera

Josefina, která o starého pána pečovala až do jeho smrti a ke které do Ronova Nečasové pravidelně jezdili, hlavně o prázdninách. Až do konce dvacátých let minulého století už potom i se svými rodinami. Vzhledem k tomu, že Josefina, provdaná Killmayerová, ovdověla a byla bezdětná, odkázala Ronov právě Jaromírovi, Vilémovi a Bertě. Bratři podíl Berty Bílkové vyplatili a švagr František jim navrhl a vyprojektoval přestavbu původního domu, na kterou ale nakonec nedošlo. Jaromír si potom od Františka Bílka nechal navrhnout známou vilu, která byla postavena hned vedle starého stavení, na části zahrady k němu přiléhající. A na její východní straně byl umístěn reliéf „Jak čas utíká“, Bílkem původně proponovaný na západní stěnu domu čp. 132. O tom, jak vila byla MUDr. Jaromírem Nečasem věnována městu Ronovu, už jsem se zmínil. Mimochodem – jeho výhrada v darovací smlouvě, ono určení jejího využívání pro kulturní účely – vilu zachránila, když se o ni začali „zajímat“ různí místní i přespolní potentáti.

Jak je dnes vila využita a jak jste s tím spokojen?

K dnešnímu využití vily mám řadu výhrad. Nejlépe na tom byla v době, kdy v ní byla umístěna Galerie Antonína Chittusiho, ronovského rodáka. Kromě Bílkových děl uvnitř i na fasádě, se tu vystavovaly i obrazy celé plejády českých krajinářů. Kromě děl Chittusiho tu byla k vidění díla Slavíčka, Kavana, Pruchy, Blažíčka a dalších. V té době vilu navštěvovaly spousty návštěvníků. Bohužel to trvalo jen do konce divokých devadesátých let. Zabezpečení vily proti případným lupičům nebylo dostatečné, na lepší nebyly prostředky a tak byly obrazy rozvezeny do lépe chráněných výstavních prostor. Několik let ještě vila ožívala občas nějakou besedou, o prázdninách v ní proběhla výstava některého z mladých českých výtvarníků, v zahrádce se konala besídka školní mládeže nebo uvnitř výstavka výtvarných prací místních občanů a to bylo tak asi všechno. Ale ani to už není pravda, dnes mají v přízemí jakousi „hernu“ ženy na mateřské s dětmi a usídlila se tu i základní umělecká škola. Nemám nic proti omladině, myslím ale, že by si to krásné prostředí zasloužilo důstojnější využití.

Před několika lety jste přepisoval do počítače a redigoval knihu vzpomínek vašeho dědečka na F. Bílka, kterou vydalo nakladatelství Malvern (2015). Jak jste s podobou knihy spokojen?

Když vyšla v nakladatelství Malvern kniha dědečkových vzpomínek „Bílek“, udělala mi její podoba nesmírnou radost a současně jsem měl pocit, že jsem mu alespoň trochu splatil to, zač mu vděčím. Když jsem ji redigoval, přibližovala mi prastrýce Bílka, člověka, kterého jsem znal jen z letmých a kusých vyprávění a samozřejmě z jeho díla, které jsem už od mládí obdivoval. Dnes, jak léta jdou, mu snad i čím dál více rozumím.

Děkujeme za rozhovor.

Václav Suchý: Na cestě

Nic není marnější než ptát se sama sebe
než překročíme práh
na to kam míříme

Království za víru
že nalezneme nebe
že přečtem ve hvězdách
svůj osud podzime

Máme tě v patách od jara
a teprv s poletím
ucítíme tvůj chlad
jak se nás dotýká
Jsi stále blíž a blíž
Když ptáci odletí
hořce mží do zahrad
a teskná muzika
vznáší se ve větru a šeptá tajná slova
která jsme neznali
Patřívávala jiným
Těm co nás předešli
Stopa se neuchová na listí spadaném
Rána jsou bílá jíním
Předtucha zimy sevře srdce v dlani
Předvoje velké tmy se blíží tichounce

Nesmířen smíříš se jak dítě s usínáním

A to co zbylo ti
doneseš do konce

(báseň z dosud nevydané, chystané sbírky)

Vila Františka Bílka v Chýnově roku 1939 očima Františka Lískovce

Osobnost Františka Lískovce (1877-1953) není mezi současnými obyvateli Tábora a okolí příliš známá. Tento regionální badatel v oboru historie a archeologie, kulturně osvětový pracovník a člen kulturních a vědeckých sdružení byl povoláním učitelem, posléze řídícím učitelem Chlapecké obecní školy novoměstské v Táboře. V publikační činnosti o Táborsku jej zastínili Roman Cikhart a Richard Hrdlička, je tedy známější v souvislosti s archeologií. Ve spolupráci s významným tábořským archeologem Josefem Švehlou se účastnil archeologických výzkumů, např. průzkumu Kozího Hrádku nebo Sezimova Ústí. Po Švehlově smrti v roce 1934 prováděl archeologické výzkumy na Táborsku sám nebo s dr. Františkem Kroupou.¹ V regionálních tiskovinách zcela pravidelně nepublikoval, mnohé pozoruhodné záznamy zůstaly v jeho pozůstalosti, kterou spravuje Husitské muzeum v Táboře. Za její nejcennější část lze považovat Lískovcovy nepublikované deníky, které si psal v letech 1911–1950. Mezi záplavou výpisků a poznámek o prehistorii Táborska, Bechyňska či jiných oblastí Čech se v šestém Lískovcově zápisníku jako určitá anomálie zjevila podrobná reportáž o fotografování vily Františka Bílka v Chýnově Josefem Jindřichem Šechtlem v červenci 1939. Následující článek přináší plné znění Lískovcova záznamu. Může fungovat jako doplněk k Šechtlovým fotografiím, z nichž je část ke shlédnutí na webu fotoateliéru Šechtla a Voseček (https://sechtl-vosecek.ucw.cz/cml/dir/bilek_house.html).

Ještě než představíme Lískovcův text, připomeňme si okolnosti vzniku Bílkovy vily, kterou sám umělec něžně nazýval „chaloupka“. Vzhledem ke své rozsáhlé a často monumentálně rozmáchlé sochařské tvorbě se Bílek neobešel bez prostorného ateliéru. Roku 1897 mu byla odňata možnost tvořit ve staré schwarzenberské střílnici v tzv. Oboře. Nouzovou výtvarnou dílnou se mu stala chýnovská vila prof. Nekuta, avšak její převážně obytné prostory nemohly Mistra dlouhodobě uspokojit. Proto se od počátku roku 1898 pustil do plánování vlastního nového ateliéru a o vývoji tohoto díla informoval ve čtyřech dopisech svého klíčového příznivce a přítele Julia Zeyera. V dopise z 24. dubna Bílek doufá, že za šest neděl bude ateliér i s bytem postaven, připouští však, že mu stále schází asi 3000 zlatých.² Koncem června již píše o prodloužení dokončení stavby na dva měsíce. „Desítky, stovky létají jako

---

¹ Petr Menšík, *František Lískovec. Písemná korespondence s historickou a archeologickou tematikou*, Časopis Společnosti přátel starožitností roč. 118, 2010, č. 3, s. 165. Shrnutí Lískovcova života a bohatých aktivit přinesl anonymní článek *K životnímu jubileu Františka Lískovce*, Jihočeský sborník historický 16, 1947, s. 30-31.

² Prvotním finančním impulsem bylo pro Fr. Bílka Hlávkovovo stipendium, díky němuž mohl zakoupit pozemek pro stavbu od svého otce.

hadry bezcenné a věru, že 1500 budu muset si ještě vypůjčit.“ Zeyerovi si Bílek, který si sám dělá vnitřní omítky i další součásti stavby, stěžuje na hádání a nadávky dělníků a stavbyvedoucích.³ Vydatnou finanční injekci pro Mistra představovala bezúročná půjčka malířky Heleny Emingerové (polovina z plánovaných 4000 zlatých). V závěru roku byl Bílkův dům konečně hotov.⁴ Na jeho exteriér vytvořil v maltě reliéfy Jsme přikryti, Země nám mluví, Náš skon, Matko! a do interiéru vysekal ze špalku Podobiznu otce (1898-99) jako „patník“; podobiznu matky (1899) zamýšlel symbolicky zasadit do trámu domu. Již krátce po dokončení stavby byla „chaloupka“ obléhána desítkami obdivovatelů a Sigismund Bouška se pokusil o ideový výklad Mistrova díla⁵, zatímco J. Zeyer uvažoval, že by se mohl k Bílkovi nastěhovat.⁶ Po roce 1902, kdy se Mistr oženil a odstěhoval do Prahy, využíval svůj chýnovský ateliér hlavně k letním pobytům. To se však změnilo po nacistické okupaci českých zemí.

Událost okupace Bílek mimořádně bolestně vnímal z hlediska svého češství a slovanství, avšak reagoval tak, jak bylo pro něj typické: uměleckou tvorbou a záznamy do zápisníku, kde nacházíme tyto výpovědi: „V nejrozechvělejší době záboru a ponížení národa nalézal jsem útěchu v Kristovu slovu: Ať je utišení veliké.“ a k roku 1938 „Za předválečné nejistoty, rozčilení a strachu o rodinu, domov a vlast vzešla tato modlitba k Velkému příkazateli, který jedině může uklidnit bouři“. Vilém Nečas o této situaci napsal: „Bílek po vpádu Němců do Prahy, sklíčen v duši hrůzou hanebných skutečností a ponížen až do základu a kořene své bytosti ponížením svého národa, uchýlil se do rodného Chýnova. Chtěl se odvrátit od strašného divadla hanby, odehrávajícího se v Praze, chtěl v duchovním podnebí rodného kraje zachovat si pevnou a nekolísající víru. Nikdy jsem ho neslyšel, že by se zmínil, byť i jen sebemenším slůvkem, sám a dobrovolně o věcech, které se děly. Duše krvácela, ale nerozdíral rány zbytečnými slovy, hospodařil moudře se svými duševními i tělesnými silami.“⁷ Mistra postihly těžké žlučnickové záchvaty, které mu připomněly jeho jaterní chorobu a zánět žlučníku, s nimiž se potýkal od roku 1931.⁸ František Bílek však od června

³ Jiří Prášek, *Čítanka z chýnovské historie*, Chýnov 2006, s. 162-164.

⁴ Chýnovskou „chaloupku“ popsal a do kontextu Bílkových ostatních staveb a návrhů zasadil Jindřich Vybíral, *Obnova architektury v díle Františka Bílka*, in: František Bílek (1872-1941), Galerie hlavního města Prahy 10. listopadu 2000 – 4. února 2001 [výstavní katalog], Praha 2000, s. 261-265. Vybíral na s. 264 upozorňuje na inspiraci malebným lidovým stavitelstvím, která na kontinent přicházela z britských ostrovů, a nadhazuje možnost, že při navrhování „chaloupky“ byl Mistr ovlivněn vedle svého bratra Josefa (železničního inženýra) také architektem Josefem Fantou.

⁵ Tamtéž, s. 263, s. 284, pozn. 11.

⁶ Marcela Mrázová, *Život a dílo Františka Bílka. Chronologický přehled*, in: František Bílek (1872-1941), Galerie hlavního města Prahy 10. listopadu 2000 – 4. února 2001 [výstavní katalog], Praha 2000, s. 318-319.

⁷ Vilém Nečas, *Bílek. Svědectví o bratru Františkovi*, Praha 2015, s. 263.

⁸ Marcela Mrázová, *Život a dílo Františka Bílka. Chronologický přehled*, s. 342, 346.

1939 až do své smrti neúnavně tvořil a prožíval svůj exil do rodného kraje v tiché odevzdanosti. Vedle své práce a procházek krajinou hodně četl, především ruské autory L. N. Tolstého, F. M. Dostojevského, ale i Josefa Holečka.

Snad právě v takovém rozpoložení jej zastihli Josef Jindřich Šechtla a František Lískovec. Ten si vedle zápisků zhotovil také zběžné plány jednotlivých pater domu, z nichž některé k textu připojujeme.⁹ V rámci přepisu textu jsem respektoval všechna vynechaná místa rukopisu, kam Lískovec plánoval doplnit přesné místní nebo časové údaje. Respektoval jsem také autorovu ortografii, došlo pouze k úpravě interpunkce a členění odstavců, rozvedení zkratk, v poznámkách pak k opravě věcných chyb a doplnění nám známých reálií ze života.

V pondělí 17. července 1939 u Mistra Františka Bílka v Chýnově¹⁰

V ½ 9 ráno přijel pro fotografa Josefa Šechtla¹¹ a mne – dle ujednání z Pacova – československý farář v Pacově a syn sochaře Mistra Františka Bílka, abychom s ním zajeli do Chýnova k jeho otci.¹²

Záchvaty se mu vrátily i na jaře a na podzim 1940 a byly příčinou jeho smrti 24. 9. 1941.

⁹ Nacházejí se v zápisníku na stranách 199, 209, 212 a 216.

¹⁰ *Zápisník Fr. Lískovce č. VI*, s. 194-225. Při horním a dolním okraji stránky 194 je připsána červeným inkoustem poznámka: „Společnost ctitelů M. Fr. Bílka“ ustavila se v srpnu 1939 v Chýnově s Pacovem společně. Seznam prací sestaví vrchní rada St. Kodým z Prahy. Foto Šechtla Tábor. Soupis památek v museu chýnovském Jan Svoboda, městský tajemník v Chýnově. „Síň Fr. Bílka“ v zámku v Chýnově. Jan Zoubek v Pacově a ředitel Bezpalec z Chýnova. Pokladník v.r. Kodým.

¹¹ Josef Jindřich Šechtla (1877-1954) vedl tábořský ateliér Šechtla a Voseček po smrti svého otce Ignáce od roku 1911 do jeho združstevnění roku 1951. V archivu ateliéru se uchovaly fotografie, které Šechtla v Bílkově vile roku 1939 pořídil.

¹² František Jaromír Bílek (1907-1977). Jeho otec František Bílek přestoupil od římskokatolické církve k církvi československé roku 1920 a účastnil se aktivně schůzí církevního výboru. Jeho trpké zkušenosti s katolickou církví a očekávání od církve nově zachytil Vilém Nečas, *Bílek. Svědectví o bratru Františkovi*, Praha 2015, s. 228-233. Bílek se roku 1924 zúčastnil ideové soutěže na projekt chrámových sborů Církve československé, do které zaslal pět návrhů, avšak neuspěl. Podobně neúspěšný byl s návrhy sborů pro rodný Chýnov (1927) a pro Tábor, v nichž se umělec inspiroval tvaroslovím borového lesa a přesličkou, srov. Jindřich Vybíral, *Obnova architektury v díle Františka Bílka*, in: František Bílek (1872-1941), Galerie hlavního města Prahy 10. listopadu 2000 – 4. února 2001 [výstavní katalog], Praha 2000, s. 280-282. Později navrhl pro Československou církev také obřadní předměty, kalich, obětní chleby, bohoslužebná roucha, korouhve aj. Bílkovy monumentální architektonické návrhy však přesáhly význam a možnosti církve, srov. Marcela Mrázová, *Život a dílo Františka Bílka. Chronologický přehled*, s. 338.

František Bílek v chýnovském ateliéru.

Pan farář připravuje totiž tzv. Bílkovu společnost ctitelů Mistra, která by měla za účel, aby za Mistrova života ještě zachytila celé dílo Mistrovo dle jeho výběru a průvodního osobního vysvětlení a ve spojení s jeho osobností. K tomu je v první řadě nutno zachytit fotograficky jeho letní a původní tusculum – jeho atelier, či jak on správně říká „pracovnu“ – v Chýnově, která je v jeho vile, zbudované na začátku Chýnova směrem od Tábora. Tam totiž za obecním špýcharem a vilou jeho švagra, ředitele škol Františka Nováka¹³, zahýbá vlevo hlubší cesta – jakýsi úvoz – a na začátku úvozu stojí jeho rodné hnízdo – chalupa jeho otce, v r. ____ zemřelého koláře Františka Bílka.¹⁴

Za rodnou chalupou o 3 průčelních oknech a dvorcem je tzv. výměnek s novějším přístavkem, kde přebývala nyní již také zemřelá matka Mistra. Kdo je tam dnes?

Za „výměnkem“ je zahrada, kterou se prochází k Mistrově zajímavé vile, zbudované v r. ____ dle jeho vlastních plánů. Vidíme úhlednou budovu, která má v průčelí mansardu (podkrovní světnice – podkroví) po pravé straně věžičku, je o 1 poschodí, na stěnách jsou ploché reliefy (Žena – matka), jež provázejí různé biblické průpovědky či texty, provedené charakteristickým bílkovským písmem, odvozeným ze starých tištěných kronik.

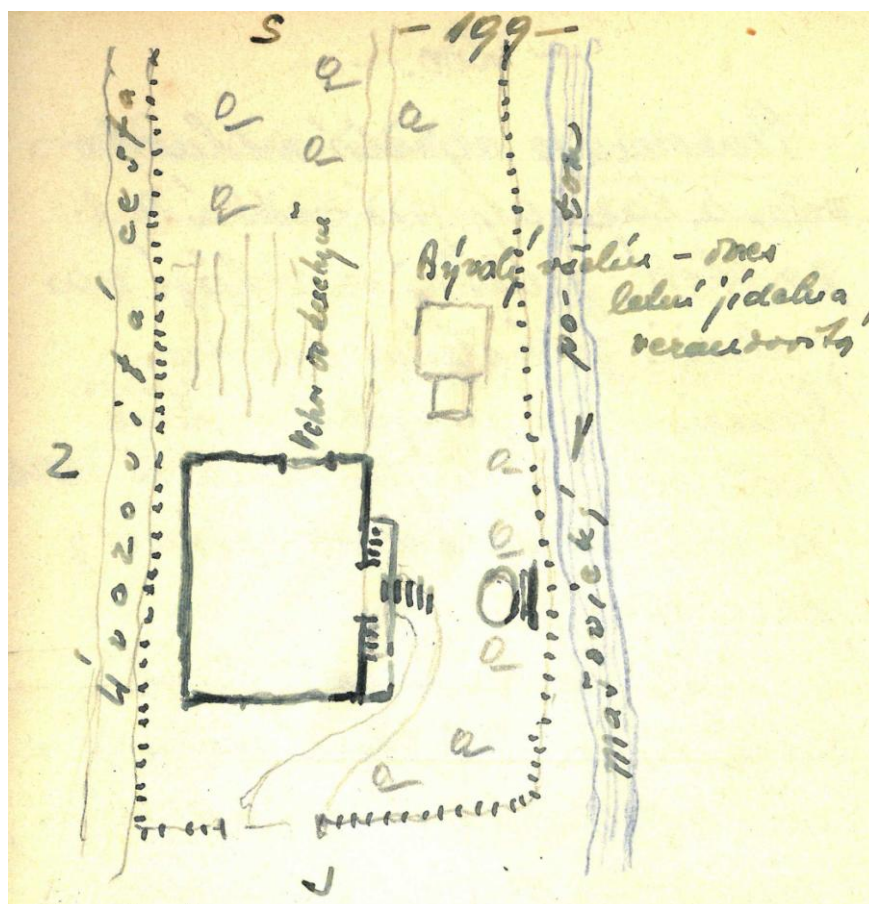
¹³ Správně Josefa Nováka.

¹⁴ Správně Jana Bílka (1833-1907), mistra kolářského v Chýnově, jehož otec Josef Bílek byl rovněž kolářem v Nuzbelích, ale přestěhoval se do Chýnova. Jan Bílek měl z druhého manželství s Josefou Komárkovou z Dobronic šest dětí: Kateřinu (1869), Josefa (1871), Františka (1872), Karla (1875), Marii (1878) a Antonína (1881).

V suterénu na severní straně je kuchyně, v ostatních částech budovy pak největší a nejvyšší místnost – „pracovna“ – a obytné místnosti zděné i podkrovní dřevěné a půda. Kolem tuscula je zahrádka, která se táhne za ně v délce as 50 m, na jejím konci je včelín, dnes as s 8 včelstvy.¹⁵

Mistr býval pilným včelařem a míval až 40 včelstev, jež umístil ve vějířovité dřevěné stavbě poblíž vily, kde dnes je veranda, pod níž – v původní podobě ponechané – Mistr za příznivého počasí nebo má-li hosty, rodinné nebo cizí – jírává.

V zahrádce, hustě osázené ovocnými stromy, zvláště třešněmi a zeleninou, rád Mistr pobývá i pracuje a téměř plně jeho výtvoem je zahradní květinová část před verandovým vchodem do vily. Veranda s levé strany vchodu je prodloužena až k průčelí vily. S druhé strany vchodu do vily za nízkým pruhem zahrádky, za zahradním dřevěným plotem pokračuje zmíněná úvozová cesta ke mlýnu a starodávné poloze „Kobylíny“. Mlýn leží na potoce mašovickém (teče od vesnice Mašovice), který přichází do Chýnova od severu a teče podél vily s druhé strany a vlévá se do rybníka u chýnovského zámku.¹⁶

[s. 199: Plánek vily a okolí]

¹⁵ První dva roje včel Bílek dostal jako honorář za práci pro augustiniánské mnichy kláštera ve Lnářích.

¹⁶ Lískovec si zde spletl směr toku potoka, který z rybníka pod zámekem vytéká a proudí dolů podél vily.

Verandovitým vchodem proti zahradnímu stolku se sedátkem vcházíme po několika schodech do sídla Mistrova. Hned u vchodu obdélníkové síně vejdemo po pravé straně do ateliéru či – jak již bylo řečeno – pracovny Mistrovy. Pracovna je největší místnost ve vile a také nejvyšší – sahá do 1. poschodí, z něhož se vchází na galerii zvláštním vchodem. Galerie běží po východní stěně nad okny a možno se na ni dostat také po schodech přímo z pracovny.

Vešli jsme, popošli několik kroků k hoblici, která stála téměř uprostřed místnosti a zrakům zjevilo se veliké plátno barevné – zázrak. Postavíme se k plátnu, které stojí těsně u stěny s velikými okny, jež vrhají plné světlo letního dopoledne s východní strany, a staneme ohromeni. Zjevuje se nám dílo „Večeře Páně“ před dvěma roky (*pozn. F.L. asi ne*)¹⁷ dokončené.

Je na něm 13 stojících postav charakteristickou čárkovanou technikou bílkovskou vytvořených – tentokrátě však sytě barevně. Vynášená postava Kristova, dominující, ač stranou stojící, rozdává chléb dvanácti svým učedníkům. Šikmo s hůry vniká plná čarovná záře téměř doprostřed mystického aktu. Postavy jaksi vzrušeně zachycují slova Kristova: „Vezměte a jezte...!“ Obraz sám i jeho reprodukce nejlépe mluví, diváka jenom zmocňuje se hluboce náboženský akt, mocnější než při vlastním posvátném úkonu mše.

Po dlouhém vnímání této krásy teprve jsme schopni blíže si všimati ostatní povznášející krásy a symbolického vyjádření Mistrovy tvorby. Je to hned vlevo od Večeře z pozadí vystupující veliký polokruhový sádrový – jako tympanon myšlený – relief s nápisem „Zloba času a naše věno“. (Nahoře vypínající se kůň, dole sfinga a shroucené nebo zvedající se postavy v příboji života). A teď teprve, když jsme vnímali drahnou dobu obraz a postřehli symbolickou hloubku reliefu, obracíme zrak k ostatním studiím, náčrtům a tvorbě Mistrově, kterou pozorujeme všude po pracovně, na schodech a na výstupku římsy, který jako nízký pás obemyká ostatní tři stěny atelieru. Než přikročíme k podrobné prohlídce studií a náčrtů, zaujme nás v jednom rohu psací stůl s velkým pohodlným křeslem. Na stole spatříme otevřené Písmo, z něhož se Mistr inspiruje anebo na jehož texty tvoří a jimiž svá díla po stranách nebo i ve vlastní práci doprovází. Za Písmem stojí velká busta Fibichova¹⁸, jednoho z blízkých hudebních přátel Mistrových, portret nejbližšího přítele Bílkova – velikého mystika Otakara Březiny¹⁹ a druhý

¹⁷ Poznámka autora deníku v závorce nejspíš ukazuje, že si nebyl jistý datací dokončení „Večeře Páně“, která ale skutečně vznikla v r. 1937.

¹⁸ Zde se Lískovec spletl, neboť se jednalo o bustu Josefa Bohuslava Foerster. Bílek se se Zdeňkem Fibichem pravděpodobně vůbec neznal, každopádně nebyli přáteli. Naopak Foerster byl ze všech hudebníků Bílkovi nejbližším přítelem. Jeho dřevěnou bustu zhotovil v roce 1930.

¹⁹ O vztahu Bílka a Březiny, který přijel za Bílkem prvně do Chýnova v létě 1902, podrobně Josef Vojvodík, Mezi kultem umění a mýtem života: tvůrčí dialog Otakara Březiny a Františka Bílka, in: František Bílek (1872-1941), Galerie hlavního města Prahy

menší portret drahého a duševně tak blízkého přítele Julia Zeyera.²⁰ Pod druhou bustou rovněž vzácného přítele prof. Nekuta, který si vybudoval své tusculum také ve svém chýnovském rodišti a jehož krásný vysoký relief od Mistra je v chýnovské škole, leží kniha návštěvníků.²¹ A k zařízení pracovny náleží ještě u okna stojící klavír, starší křídlo, u něho téměř denně zasedá vzácně milá a hudebně i všeobecně vzdělaná Mistrova choť, aby buď sama přehrávala některé naše nebo cizí klasiky svému muži nebo jej doprovázela ke flautě, kterou Mistr velmi dobře ovládá. Dostaví-li se na návštěvu někdo z hostů, kdo ovládá jiný nástroj, např. housle, čelo nebo kytaru, ozývá se z Bílkovy vily za tichých chýnovských večerů zajímavý koncertní ensembl.

Než opustíme pracovnu, prohlédneme si mimo ta četná díla velké píle a jedinečného projevu výtvarného, vzácného v našem českém národním životě, poslední dílo Mistrovo. Je to studie na obdelném kartonu, dosud nedokončená křídlová studie s názvem „Svatá žízeň, která vytoužila rosu s hůry“ – dole v rohu otázka „Mistře, kde bydlíš?“ Vpravo F. B. 1939. Dle množství postav a rozložení či dispozice celého díla, bude to plátno nebo řezba snad ještě rozměrnější než jsou např. „Budovatelé“ nebo „Večeře“. Rozdělaným dílem je kuláč (kmínek) tvrdého materialu (snad americký zimostráz), z něhož vyřezávána teprve hlava nějaké budoucí postavy. Torso leželo na stoličce, v níž v zásuvce je plno dlát a hoblíků různé velikosti.

Ještě se nutno zmíniti o dvou posledních studiích jeho známých „Slepců“ a o 6 postavách z veliké práce zvané „Budovatelé“ (nebo Noví budovatelé), kterážto rozměrná – 10 m – řezba dubová je v pražské pracovně.²² Zde v atelieru jsou malé studie k ní – 4 postavy v hlíně (material běže Bílek přímo jen z blízké cihelny, kde mu i za jeho dozoru věci vypalují) a 2 postavy ze dřeva, z nichž jedna v prachu ležící. Zmíněné 4 postavy a snad jedna

---

10. listopadu 2000 – 4. února 2001 [výstavní katalog], Praha 2000, s. 141-180; stručně také Marcela Mrázová, *Život a dílo Františka Bílka. Chronologický přehled*, in: tamtéž, s. 322.

²⁰ Julius Zeyer Bílka osobně poznal na vyzvání Zdenky Braunerové na návštěvě v Chýnově 5. 8. 1896. O jejich vztahu vypovídá jejich korespondence, vydaná knižně: *Bádník a sochař. dopisy Julia Zeyera a Františka Bílka z let 1896-1901*, Praha 1948; podrobně o jejich přátelství Jaroslav Med, *František Bílek – Julius Zeyer: typ duchovního přátelství*, in: František Bílek (1872-1941), Galerie hlavního města Prahy 10. listopadu 2000 – 4. února 2001 [výstavní katalog], Praha 2000, s. 127-132; stručně také Marcela Mrázová, *Život a dílo Františka Bílka. Chronologický přehled*, in: tamtéž, s. 317. Srov. Vilém Nečas, *Bílek. Svědectví o bratru Františkovi*, s. 81-82.

²¹ Prof. František Nekut (1840-1909) se narodil i zemřel v Chýnově. Byl středoškolským profesorem přírodopisu, předsedou Klubu přírodovědců v Praze, publikoval ve svém oboru. Když v Chýnově rozebrali Bílkův dřevěný atelier, lesní Střelnici (roku 1896) a umělec bez náhrady ztratil svou první pracovnu, prof. Nekut mu nabídl pro dobu, kdy se svou rodinou pobýval v Praze, svoje letní chýnovské sídlo k volnému použití. Bílek se do Nekutovy vily nastěhoval roku 1897.

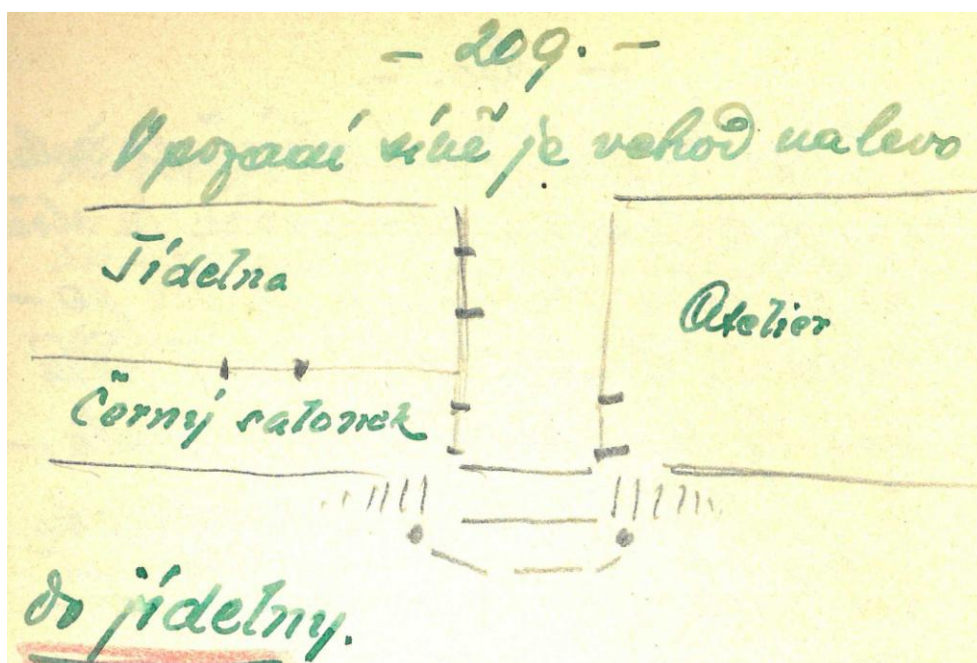
²² Rozměr „Nových budovatelů“ uvedený Lískovcem je nereálný, sochy jsou sice v nadživotní velikosti, ale jejich výška je okolo 3 metrů. Za upozornění srdečně děkuji panu Fr. Kožíškovi.

z dřevěných je 5 duchovních smyslů.

A ještě nutno připomenout několikanásobnou studii postavy Krista, z nichž jedna rozměrná a podivuhodná řezba zdobí chrám sv. Víta v Praze²³, jiný „Kristus na kříži“ studie k velikému plátnu, které slouží jako oltářní obraz při československých bohoslužbách na radnici pacovské v zasedací síni, a opět jiná „Hlava Krista“, sádrový odlitek, visící na stěně. Na galerii pak je uhlová kresba na kartonu s nápisem „Nebylo většího mezi syny žen“.

Vrátíme se z pracovny do síně. V ní vlevo visí na stěně Ukřižovaný Kristus, obyčejná lidová práce (snad rodinná památka), vpravo v koutě „Madona“ – dobrá práce v oleji menších rozměrů snad z nějakého kostelíka nebo opět rodinná zděděná památka, nahoře na pravé stěně misník a za ním několik kusů rodinné domácí keramiky.

V pozadí síně je vchod nalevo do jídelny.

[s. 209: plánek: jídelna – černý salonek - ateliér]

V jídelně mimo starý dubový důkladný světlý nábytek nás upoutají rodinné křídové portréty, vytvořené Mistrem: otec a matka Bílkovi, potom choť, syn a dcera jeho. Jídelnu zdobí známá hlava Krista na kříži. Z jídelny nebo ze síně vejítí možno do útulného, ale zasmušilého černého salonku. Smutečným zasmušilým dojmem působí proto, že veškerý nábytek je černě lakován.

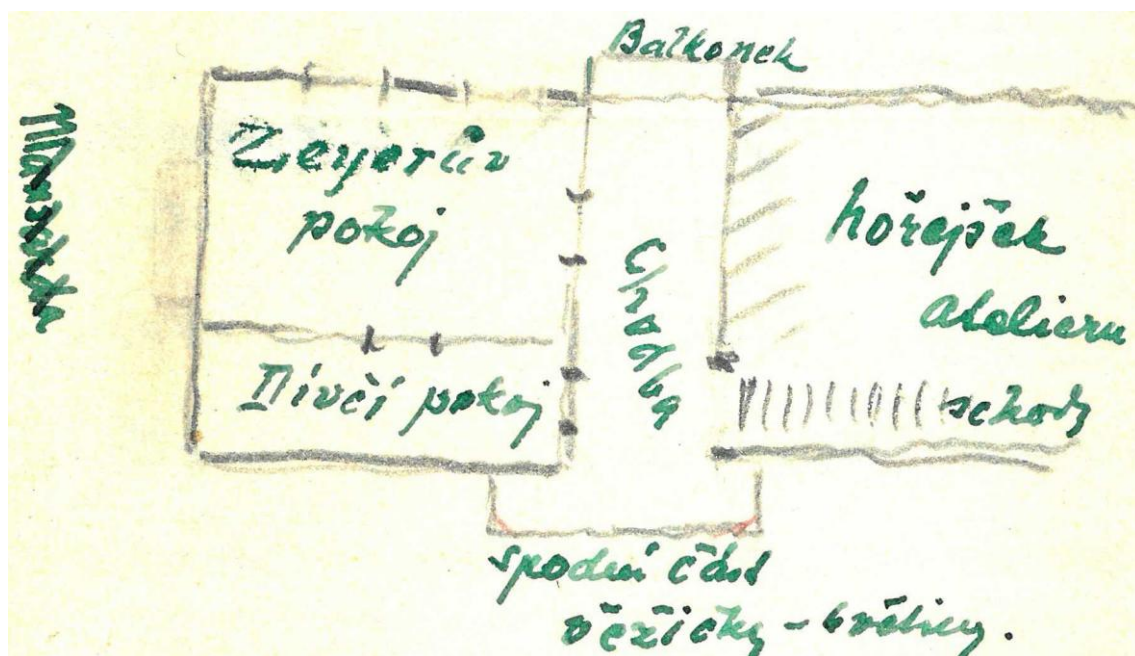
²³ Bílek ke své plastice Ukřižovaný dotvořil prostý dřevěný otář, ozdobený reliéfy postav a nápisy, určený pro katedrálu sv. Víta, dostavovanou Kamilem Hilbertem. Pro odpor vysokých míst katolické církve však oltář v katedrále nebyl – k velkému Bílkovu zklamání – vysvěcen. Srov. Vilém Nečas, *Bílek. Svědectví o bratru Františkovi*, s. 228-229.

V nižší průčelné stěně po celé síni je knihovna, která však je střední plochou rozdělena na dvě postranní části – zajímavé řešení. A na střední černé ploše krásný original Březinova portretu křídového, jež znám je všeobecně z reprodukcí jako výstižné dílo Mistrovo. Na zasklených knihovnách jsou 2 busty (koho?).

Část knihovny je i ve skříni (Zeyer, Březina a ruští klasikové), kde je i pečlivě uschována neúplná – začátek schází – psaná předhusitská latinská postila, jak nás sám Mistr upozorňuje. Autor nemohl býti určen, ale přibližný vznik její odhadován je vědeckými autoritami. Mimo portret Březinův vidíme na stěně i titulní list Březinova díla Ruce, doprovázeného kresbami Bílkovými (2 ležící postavy). Také keramika – známé medailony Mistrovy – nás zaujmou.

V úzké skříni zasklené – jakémsi rohovém stříbrníku – jsou vzácné stolní rodinné předměty, ale jako zvláštnosti všimneme si „Jesliček“ s miniaturními postavami z obyčejné hlíny, svým námětem i provedením podiv vzbuzujícími.

Do I. poschodí ze síně schody nevedou. Musíme do pracovny – dobré zařízení bezpečnostní – a odtud po schodech vystoupíme na galerii, z jejíhož počátku je vchod na chodbu I. poschodí. Vlevo z chodby je spodek věžičky, která sahá do výše dřevěného podkroví. V tomto jejím výstupli je balkonek s květinami.

[s. 212: Plánek I. patra]

Z chodby je u pozadí vchod do tzv. Zeyerova pokoje (Zeyer zemřel r. 1901 a před smrtí v r. 1900 dopravil si některé kusy nábytku sem do vily

Bílkovy, kde i nějaký čas bydlel).²⁴ Proti vchodu je Zeyerova skříň, na ní jezdecká soška sv. Jiří, po straně několik vzácných kousků nádob (2 modré džbány aj.), v rohu stůl, bíle vystlaná postel, na stěně 3 obrazy, rytiny v šedém tisku, 3 malované dekorativní talíře a zajímavý olejový obrázek malovaný Klementinou Kalašovou (španělský motiv) vesměs to majetek Zeyerův.²⁵ K tomu nutno ještě přiřaditi Zeyerovu bustu od Bílka a na stole portret tohoto velikého literárního estéta a snílka překrásné duše.

Ze Zeyerova pokoje vcházíme do tzv. dívčího pokoje, který však má i svůj zvláštní vchod z chodby – proti východu z atelieru. Je to podlouhlý pokojík, který býval útulkem dcery Bílkovy. V pravém rohu při stěně stojí bíle povlečená postel s bílým baldachýnkem jako krátkým závěsem nad lůžkem, nad ním na stěně visí glasurovaný kříž s postavou Kristovou (opět nové pojetí Kristovo), v levém rohu řezba Kristus a křídový portret paní domu, choti Mistrovy. V jednom rohu je rohový skleniček s bílým závěsem. V něm jsou keramické drobnosti z Mistrovy ruky i rodinné vzácné šálečky porcelánové a uprostřed horního oddílu na přepážce visí na stužce malá podkovka – symbol štěstí. Při jedné z podlouhlých stěn je pohovka, níže příborník, umyvadlo s holandskou porcelánovou mísou, toaletní stůl u postele, na stěně pak visí Mistrova uhlokresba „Supové“ (ležící postava s dravci nad ní). Oba pokoje svítí čistotou, v dívčím převládá bílá barva.

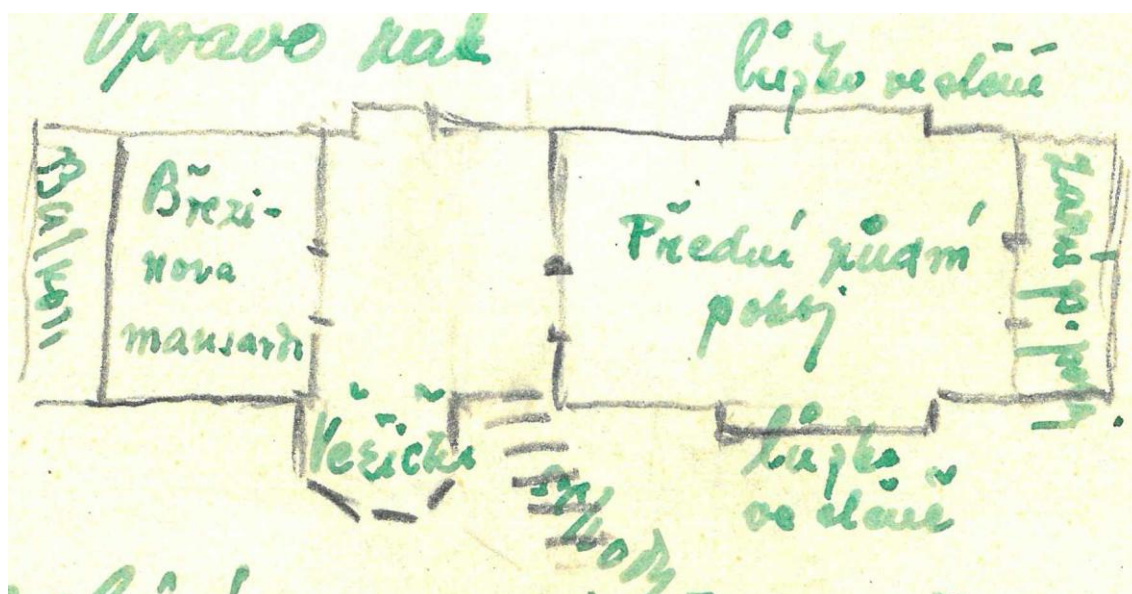
Po dřevěných schodech vystoupíme konečně do dřevěného podkroví (mansardy). Tam je mansarda, či podkrovní světnice, kde býval ubytován Březina. Pokoj po celé téměř šíři má balkon plný květin, který je zalit jižním sluncem. Prodloužení chodby tvoří pěkná věžička, která je obtočena vevnitř březovým sedadlem. A v této věžičce, z níž je k východu výhled na kostel, silnici, výměnek a do samé zeleně, sedával veliký básník nejraději ráno po snídani, když si chtěl zakouřit ze své zamilované dýmky, než vyšli s Bílkem na dopolední vycházku. Zařízení mansardy je jednoduché – obsahuje jen nejpotřebnější k ubytování, což bylo Březinovi, skromnému a plného ohledu, zcela dle jeho vkusu.

---

²⁴ Zeyer zde byl pouze na návštěvě.

²⁵ Klementina Kalašová (1850-1889) byla slavná česká operní pěvkyně, mezzosopranistka. Největší popularitu získala v Brazílii, kde vystupovala pod jménem Clémence Kalas. O Zeyerově korespondenci s K. Kalašovou psal Jaroslav Zikmund, *Ve stínu Orfea: Julius Zeyer a rodina Kalašových v dopisech*, Praha 1949. Nejspíše se však jednalo o obrázek od její mladší sestry Zdenky Kalašové, malířky, se kterou (a její sestrou Marií Kalašovou, spisovatelkou a překladatelkou) se Bílek přátelil a osobně stýkal. S Klementinou se však Bílek mohl setkat jen těžko, protože ta odjela z Čech v roce 1884, když bylo Bílkovi dvanáct, a zemřela v Brazílii 1889, tedy v době, kdy Bílek přijel studovat do Prahy.

[s. 216: Plánek mansardy a půdy]

Vpravo pak vcházíme z velké předsíně do předního a do zadního půdního pokoje. V prvním půdním pokoji jsou dvě lůžka proti sobě, umístěná prakticky ve výstupcích dřevěných stěn. V tomto pokoji bývá v létě syn – československý farář v Pacově – se svou rodinou.

Toť stručný popis celého tuscula Mistrova. Vše je prosté, jednoduché, ponejvíce dřevěné, tedy z materiálu, z něhož Bílek nejvíce svých děl vytvořil.

Dodati sluší, že všechny veřeje dveří i opěradla schodů jsou zkrášlena vypalovanými ornamentálními linkami s nápisy z Písma sv. – vnějšek reliefs sádrovými, jak již bylo připomenuto.

Mistra navštěvovali a navštívili mnohé významné osobnosti a přátelé v jeho vile v Chýnově. Byli to již vzpomenutí Březina a Zeyer, potom Vilém Mrštík, Josef Bohuslav Förster (bratr Försterův byl žákem Bílkovým)²⁶, Kučerová-Fischerová (sestra malířky Kvěchové-Fischerové) a též i francouzský diplomat – básník Paul Claudel, katolický mystik, který býval vyslancem i v Praze.²⁷

Již v r. 1898 (11. XII.) napsal Julius Zeyer do pamětní knihy při své návštěvě v Chýnově u Mistra: „Bůh žehnej tomu domu jako hnízdu v trávě skrytému, ze kterého se skřivan k nebi vznáší.“ Jak výstižné to přirovnání Bílka ke skřivanu, který od rána do večera svým zpěvem oslavuje Nejvyššího,

²⁶ Viktor Foerster, bratr hudebního skladatele a spisovatele Josefa Bohuslava Foerstera, byl Bílkovým spolužákem na Akademii. Prostřednictvím J. B. Foerstera se s Bílkovými zápisky náboženských meditací seznámil Julius Zeyer, který se posléze stal sochařovým klíčovým přítelem, rádcem a ochráncem.

²⁷ Spisovatel, dramatik a diplomat Paul Claudel v letech 1909 až 1911 působil v Praze jako francouzský konzul. Díky svým přátelům, esejistovi Milošovi Martenovi a malířce Zdeňce Braunerové, měl lepší vhléd do české mentality a kultury a napsal zde svá zásadní díla: hry Zvěstování Panně Marii nebo Rukojmí.

tak jako Mistr celým svým dílem tak činí. A požehnání Zeyerovo opravdu náleží hnízdu Mistrovu, v zeleni a v boží přírodě skrytému.

Zbývá zmíniti se o rodinném životě Mistrových, o jeho soukromí a díle, pokud jsem ho při této návštěvě znova poznal. Paní – bytost jemná, vzdělaná, přívětivá (jak již tuším podotknuto) jmenovala se za svobodna Berta Nečasová, je mnohem mladší a vdávala se v 19 letech.²⁸ Otec její lékař, byl presidentem lékařské komory.²⁹ Syn František je československým farářem (církve čsl.) v Pacově. Studoval jako československý kněz neb byl původně římským. Tuším, že přišel do Pacova ze zabraných Sudet.³⁰ Je ženat od r. ____ a má 3 děti – roztomilé. František jde po prázdninách do II. třídy, Alenka do I. třídy, nejmladší Zdeněk má dosud jenom 3 roky.³¹

Dcera Mistra Berta (?) je provdána, bez dítek dosud a je Ústřední sociální tajemnicí sociální péče žen československé církve v Praze.³² Vyvinuje neobyčejnou činnost v této dobročinné instituci. Bratr Mistrův byl známý malíř a grafik – Antonín.³³ Před ____ roky zemřel. Sestra Mistra _____ je provdána za ředitele měšťanské školy v Chýnově Josefa Nováka, dnes je on i ona v pensi, ona bývala učitelkou domácích nauk.³⁴

Doma u otce pracoval v dílně – dřevěném přístavku u rodné chalupy, která

²⁸ Berta, rozená Nečasová (1882-1964), se vdala za Františka Bílka 18. 1. 1902 v kostele sv. Štěpána v Praze.

²⁹ MUDr. Jaromír Nečas, lékař a zdravotní rada (1850-1915), se s Bílkem seznámil roku 1899. Jeho syn Vilém Nečas je autorem obsáhlých vzpomínek na zemřelého výtvarníka, sepsaných 1942-1943 a před časem vydaných: Vilém Nečas, *Bílek. Svědectví o bratru Františkovi*, Praha 2015.

³⁰ Zde se Lískovec mylí: František Jaromír nebyl původně římskokatolickým knězem a nepřišel do Pacova ze Sudet. Po maturitě (1926) začal hned studovat na Československé Husově evangelické fakultě bohoslovecké v Praze (1926-28), 1928 vysvěcen na kněze Církve československé; nejprve krátce necelý rok v Teplicích-Šanově, 1929-1931 postupně na 3 místech v Praze, pak Roztoky u Křivoklátu (1931-3), Katovice u Strakonic (1933-6), Hořelice (dnes Rudná u Prahy) 1936-8, Pacov 1938-1942. Srov. Martin Jindra, *František Bílek a jeho rodina v Církvi československé*, in: Martin Jindra – Olga Nytrková (eds.), *Víra a umění Františka Bílka. Sborník projevů pronesených na konferenci k 70. výročí úmrtí umělce*, Praha 2012, s. 35–75.

³¹ Mistrův syn František Jaromír po otcově smrti odešel z církve k divadlu; roku 1948 emigroval a roku 1950 zakotvil v Uruguayi, kde roku 1977 zemřel. Dědictví Františka Bílka přešlo na jeho vnučku Alenu, provdanou A. J. Barta, která žila v USA. Protože se nemohla starat o chýnovskou nemovitost, pečovali o ni v rámci možností jí pověřeni lidé, srov. Jiří Prášek, *Čítanka z chýnovské historie*, s. 166.

³² Berta, rozená Bílková, provdaná Mildová (1905-1971).

³³ Výtvarné nadání měl nejen František Bílek, ale i jeho bratři, starší Josef (nar. 1870, stavební inženýr u firmy Vlček v Praze na Vinohradech) a nejmladší Antonín (nar. 1882, který vystudoval sochařství a malířství). Mladší bratr Karel Bílek (1875-1958) převzal po otci řemeslo (kolářství) i hospodářství, srov. Marcela Mrázová, *Život a dílo Františka Bílka. Chronologický přehled*, s. 315.

³⁴ Bílkova nejstarší sestra Kateřina či Katynka byla provdána za Josefa Nováka, učitele a ředitele školy a posléze starostu města Chýnova, zesnulého právě onoho roku 1939. František Bílek svému švagrovi navrhl výzdobu hrobu a kamennou urnu.

je u silnice na počátku města. Když se vrátil po 2 letém pobytu ve Francích do Chýnova, pracoval v opuštěné dřevěné boudě, zvané Střelnice, kde cvičivali se ve střelbě příslušníci lesního personálu panského. Stávala v údolí při potoce Chotčinském, který se vlévá do Zámeckého rybníka. Nad údolím na opačné straně od města nad rybníkem táhne se po stráni lesík, který později pod zámkem a kostelem přestává a dále po stráni táhne se řídká porostlina slabších i mohutnějších stromů – většinou dubů. A zde pracoval Bílek jako poustevník a zde také při bouři sjel blesk do jednoho z dubů, z něhož potom vytvořil krásné dílo, jak později bude připomenuto. Potom teprve vystavěl si svoji vilu za rodnou chalupou a za výměnkem – v r. _____ teprve svou pražskou pracovnu.

V rodné chalupě jsou v průčelí na silnici 3 okénka a ve třetím k cestě se mistr 5. listopadu 1872 v tzv. přístěnku narodil.³⁵ Mistra vyznačuje především zbožnost, plachost, skromnost, píle, opravdovost až přísnost k sobě i jiným, ač k ostatnímu světu – „bratrům“ – je opravdu velmi shovívavý. Přesto, tu a tam připomíná, že na některá místa (města) i jednotlivce má nepěkné vzpomínky. Není však divu, neboť probíjel se tvrdě životem a trpce vzpomíná své trudné dráhy umělecké, svých neúspěchů a odstrkování. Žije prostě, přirozeně a dnes v 67 letech stále ještě pracuje. Je plachý a nerad stýká se s lidmi cizími. Celé jeho tusculum je prostě zařízeno, hořejšek dřevěná mansarda, vnitřek voní čistotou, ale také jednoduchostí, skromností. Sám obléká se rovněž jednoduše, prostě. Měl modravý oblek, ale k němu lehký kabát ze světlého surového hedvábí – chodí většinou s neobnaženou hlavou. Nerad se dává fotografovat. Jeho výroky k fotografovi Šechtlovi a nám (s rodinou) byly: „Nemám čas, já mám kaši“.³⁶ „Já nevím, čím jsem se prohřešil, že mne ten fotograf tak trápí!“ A k paní pravil: „Přines mi revolver, ať toho fotografa zastřelím!“ Když pak při fotografování jednoho interieru (v Zeyerově pokoji) bylo nutno k vůli odstupu nebo pro odstup vysadit dveře, volal: „Rozházíte mi chalupu!“³⁷

Zdeněk Žalud

(Autor děkuje Františku Kožíškovi a Václavu Suchému za upozornění na chyby v textu F. Lískovce a další připomínky k textu.)

Děkujeme Husitskému muzeu v Táboře za možnost využít text zápisníků

³⁵ Na základě zápisu v chýnovské matrice se udává datum narození 6. listopadu 1872 (a křtu 7. 11.).

³⁶ Nyní již nesrozumitelný výrok. Může se však také jednat o prozaické prohlášení, že má dost zdržování a odchází se najíst.

³⁷ Po zápisu o návštěvě vily si Fr. Lískovec na další strany svého zápisníku (s. 225-233) učinil přehled všech Bílkových děl, která při popisu vily neuvedl. Přehled je uspořádán místně (díla v Táboře, Chýnově, Malšicích, Českých Budějovicích, Praze a na dalších místech).

Fr. Lískovce, které se nacházejí v jeho sbírkách. A samozřejmě děkujeme také autorovi toho příspěvku, Mgr. Zdeňku Žaludovi, Ph.D., pracovníku Historického oddělení Husitského muzea, za jeho laskavé poskytnutí. Redakce Zpráv SFB.

Kuriozita

Koncem listopadu 2020 dala aukční síň Obrazy v aukci do dražby 16 cm vysokou dřevořezbu hlavy muže, kterou nazvala „František Bílek“ s poznámkou, že se jedná o posmrtnou masku významného sochaře Františka Bílka. Vyvolávací cena byla 500 Kč, konečná prodejní cena 800 Kč. Autorem měl být (a podle signatury asi skutečně byl) Aleš Cvrček.

Tato informace nás zaujala, protože víme, že po Bílkově smrti byl pořízen odlitek jeho ruky, ale nikoliv posmrtná maska. Proto jsem začal pátrat, kdo to Aleš Cvrček je a zda to skutečně může být Bílkova posmrtná maska.

Aleš Cvrček byl starší bratr sochaře Radoše Cvrčka (1944-2018). Jeho přesná životní data se mi nepodařilo zjistit, ale žil pravděpodobně v letech 1938-2015. Zatímco Radoš Cvrček je v uměleckých kruzích poměrně známé jméno, jméno Aleše Cvrčka nikoliv. I když byl prý manuálně velmi zručný, v oblasti vlastní umělecké tvorby se moc neprosadil. Ve svém ateliéru převážně restauroval křesťanské sochy a jiné vybavení (výzdobu) kostelů a živil se různými povoláními.

V době Bílkova úmrtí mu byly asi tři roky, takže je nemožné, aby se jednalo o Bílkovu posmrtnou masku; nehledě k tomu, že technika posmrtné masky je úplně jiná. Pravděpodobně (v lepším případě) se jedná o stylizovaný portrét Františka Bílka, v horším případě o podobiznu jiného muže.

Posmrtná maska a Aleš Cvrček ve svém ateliéru na Malé Straně (70.-80. léta). Foto: Keri Pickett.

Jan Trautes – „byl dobrý jako pole, které dává chléb“

Dovoluji si tvrdit, že jen ti největší znalci Bílka si při vyslovení jména „Jan Trautes“ vzpomenou, že František Bílek vytvořil tomuto muži exlibris a pamětní desku na škole ve Strenicích, kde učil. Ale tím budou jejich znalosti o Trautesovi vyčerpány. A přece se jedná o pozoruhodnou osobu, která v dobrém, ba v nejlepším, ovlivnila mnoho lidí, nezištně sloužila národu a přímo i nepřímo měla vliv i na Bílkovu tvorbu. Byla to osobnost, bohužel dnes již téměř zapomenutá. Proto bych ji zde rád připomněl, pochopitelně především se zřetelem na zaměření tohoto časopisu.

Trautes byl pražský rodák z Malé Strany – zde v chrámu sv. Mikuláše se zprvu odehrálo vše podstatné v jeho životě: 1873 sňatek rodičů, 29. 8. 1875 Janův křest (narozen 20. srpna), 1878 pohřeb otce Františka (1839-1878) a 1886 pohřeb matky Barbary (1842-1886). V jedenácti letech tedy osiřel, ale díky nadání a rodinným známým mohl vystudovat jak nižší gymnázium, tak i učitelský ústav v Praze, na kterém maturoval ve svých dvaceti letech. *„Povolání učitelské, které mu bylo svaté a jehož se chápal se všemi svými krásnými ctnostmi, zaneslo mladého učitele v milý kraj mladoboleslavský a po místech v Žerčicích a Debři zakotvil pevně 1. září 1897 ve Strenicích, zprvu jako učitel, později jako řídící učitel.“*

Trautes byl člověk širokého kulturního rozhledu, znal dokonale českou literaturu a s mnoha autory byl v osobním kontaktu, např. se Zeyerem, Šaldou či Březinou, podobně sledoval českou uměleckou scénu. Měl však velmi dobrý přehled také o ruské či německé literatuře i filosofii, zvláště si cenil Tolstého a Nietzscheho. Studoval Darwina, nové pedagogické směry či dějiny národů, např. starého Egypta – seznámil se s klínovým písmem i s profesorem Hrozným. V pražském Americkém klubu dam, který založila Josefína Náprstková, si půjčoval zahraniční literaturu, navštěvoval také salon spisovatelky Růženy Svobodové. Zde osobně poznal řadu předních osobností tehdejšího kulturního

a veřejného života. Později se však se Svobodovou a jejím kruhem rozešel, svůj odchod odůvodnil, že prý používala studia svých přátel jako figur pro své knihy – Trautesa např. zvěčnila jako vesnického učitele ve své hře „V říši tulipánků“.

Nevzdělával se jen pro sebe, cítil, že *„je nutno ideu přenášeti na společnost a povinností vzdělaného jedince je působiti ve svém okolí... rozsvěcti světlo.“* V tomto směru začne ve Strenicích a brzy na celém Mladoboleslavsku systematicky působit: půjčuje knihy, koná veřejné přednášky, populární i vědecké, v malých obcích zakládá veřejné čítárny, rozhodujícím způsobem se zaslouží o zřízení hospodyňské školy v Niměřicích, zasedá v mnoha vedoucích grémiích, např. okresního

spolku učitelů Komenský či župního osvětového sboru Sokola, vede mládež republikánské strany, vychovává budoucí vůdčí osobnosti veřejného života... *„Oslňoval pohotovostí svého úsudku, vyrovnaností jemné povahy a kouzlem slova, bohatostí poznatků, kdy zanášel v náš sbor vždy nové, moderní myšlenky výchovné a tvůrčí... Jeho nesmírné vzdělání, kdy s láskou a jedinečným nadšením dovedl promlouvatí slovy přiléhavými o jakémkoli tématu, jemnost, skromnost a duševní noblesa vábily k němu mnohé, kteří po celodenní práci i několikrát v týdnu přicházivali, aby u něho pookřáli a vážnou debatou rozšířili své duševní obzory.“*

Musel na vesnici na přelomu 19. a 20. století působit jako zjevení. Jako přísný vegetarián, nekuřák a abstinent nechodil do hospody (což bylo asi to hlavní, co mu sousedé vyčítali, že se jich straní) a jeho vztah k ženám byl zvláštní: *„Jeho poměr k ženě byl zvláštní, zahořklý, pesimistický. Byl neženatý a soudil, že muž a žena nikdy si neporozumí. S tohoto stanoviska rád kritizoval díla umělecká, opěvující lásku nebo ženu, způsobem tak sarkastickým, že to někdy až zaráželo.“* Vyplýval onen zatrpklý poměr k ženám z nějaké špatné zkušenosti v dětství či mládí? Nebo šlo o vrozenou záležitost, o čemž by mohlo svědčit to, že k jeho nejbližším přátelům z uměleckého světa patřil Jiří Karásek ze Lvovic, první český veřejný obhájce „homoerotiky“?

Zajímavý je Trautesův vztah k náboženství či duchovnu, který procházel postupným vývojem. *„Jan Trautes byl mystikem, hluboce nábožensky založeným člověkem. Byly doby, kdy se starou modlitební knihou stával pod sloupovím kostela strenického, zbožně se modle, v zaníceném rozpoložení mysle, blíže se jaksi oné katolické moderně básnické i umělecké. Ale to jen na chvíli. Není známo, co bylo příčinou duševního převratu bytosti Trautesovy, kdy z mystika a symbolika stal se náruživý Volnomyšlenkář, který po svém dosavadním způsobu myšlení přejímá nevysvětlitelně program Volné Myšlenky za svůj učitelský kulturní program osvětový.“* (Pro zajímavost: po jeho smrti se jeho velká knihovna stala majetkem Volné Myšlenky, která z ní udělala tak zvanou Trautesovu putovní knihovnu.).

Tady si dovolím malou odbočku. Někdy v roce 1920 se s Trautesem seznámil Ferdinand Krch (1881-1973), přední český reformní pedagog, pozdější úzký spolupracovník humanisty Přemysla Pittera. Bylo to v době, kdy Krch s přáteli hledal vhodný objekt pro zřízení svého pokusného domova pro legionářské sirotky a Trautes mu doporučil zámek v sousedním Krnsku, kde pak skutečně Dům dětství, jeden z nejúspěšnějších projektů české reformní školy mezi světovými válkami, vznikl. Krch si o Trautesovi do svého deníku napsal: *„Jan Trautes byl člověk v kraji vážený, lidé k němu chodívali na radu, nikdy nezamykal dveře. Také já jsem pak k němu ze začátku chodíval pro útěchu a radu. Bydlel v údolí pod zámečkem Stránov v malém vlhkém domku. Uvnitř*

obrazy, rytiny, květiny v oknech, sošky, harmonium a vzácné knihy...“ I Krch byl v mládí příznivcem Volné Myšlenky a až později díky Pitterovi poznal pravého Ježíše. Pitter to později okomentoval slovy: *„Fedor se stal v mládí volnomyšlenkářem z vnitřní poctivosti, z odporu ke starorakouskému klerikalismu.“*

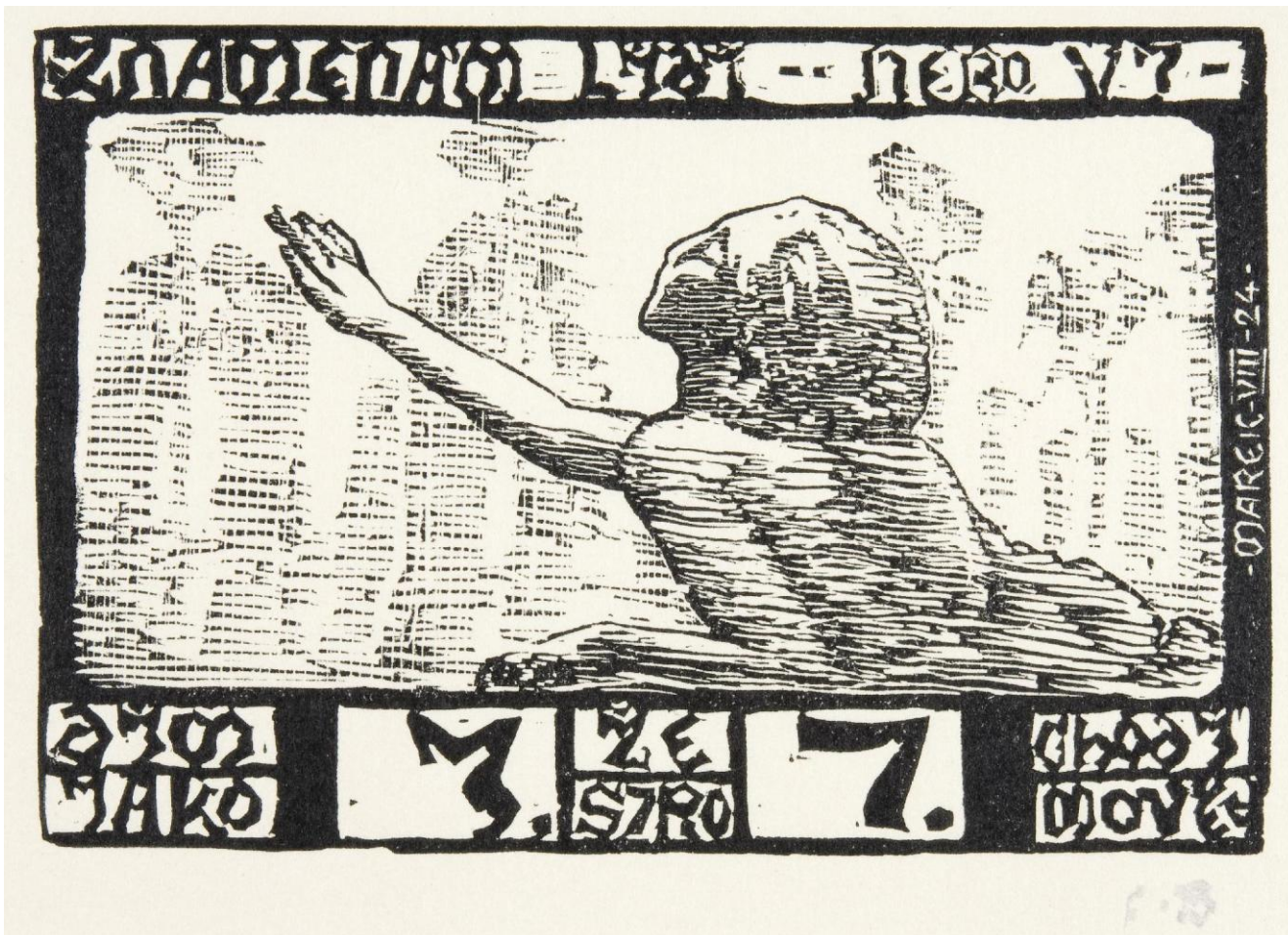
Podobně byl na tom asi i Trautes, odchodem z katolické církve se z něho nestal ateista, ale svobodný hledač ducha. Studuje judaismus, staré křesťanství, indickou filosofii a meditaci i buddhismus.

Když bylo Trautesovi 35 let (1910), onemocněl „zvláštním, ojedinělým druhem neurosy“ a lékaři usoudili, že má před sebou jen pět let života. *„Začal se přírodně léčit různými léčivými bylinami, koupáním, studenou vodou, chůzí v ranní rose, poléváním nohou a tak si prodloužil život o šest roků.“* Zemřel ve věku 46 let dne 29. 12. 1921 v Praze. Zřejmě pod vlivem buddhismu si před smrtí přál, aby byl zpopelněn a jeho popel rozptýlen. Na jeho úmrtním oznámení stálo: *„Život a smrt jedno jsou“*. Uvážíme-li, že první kremace v Praze se uskutečnila 36 dní před jeho smrtí, byl i v tomto Trautes průkopníkem. Jeho nejlepší přítel, statkář V. Hrabě z Rokytovce, rozptýlil jeho popel v háji nad Strenicemi, kde Trautes rád sedával.

Když Trautes zemřel, objevily se nekrology nejen v regionálním tisku Pojizeří, ale i v pražských denících. U příležitosti 10. výročí jeho smrti se opět objevila série článků, jejichž názvy naznačují, jak hlubokou stopu ve svých současnicích zanechal: *„J. Trautes – člověk zlatého srdce“*, *„Apoštol čistého lidství“* apod.

Jan Trautes miloval hudbu, hrál na harmonium a to i své vlastní skladby. Krátce před smrtí však spálil nejen své skladby, ale i své literární rukopisy, resp. o spálení zbytku požádal v závěti přátele. Údajně publikoval v tisku pod pseudonymem, který však není znám.

O Františku Bílkovi se mohl Trautes dozvědět buď od Julia Zeyera nebo od Růženy Svobodové, do jejíhož salonu Bílek při návštěvách Prahy také několikrát zavítal. Dobové vzpomínky říkají, že Trautes a Bílek byli dobrými a dlouholetými přáteli a že Trautes dostal od Bílka darem „Krista“, kterým byl Trautes „zpočátku nadšen, ale později chtěl mítí Krista vítězného“ (tato formulace naznačuje, že se jednalo o hlavu či jiné rané zpodobení Krista z konce 19. století, z doby, kdy se Bílek na Zeyerův popud snažil o ztvárnění ideální podobizny Krista). Podle Viléma Nečase navštívil Trautes Bílka v Chýnově už v létě 1902: *„Z četných hostů toho léta byl, jak se pamatuji, Březinovi opravdu milým návštěvníkem tichý a ušlechtilý učitel Jan Trautes...“*

V roce 1914 zhotovil Bílek Trautesovi vlastní exhibris o rozměrech 71 x 105 mm (viz obrázek), na kterém jsou vedle pololežící postavy iniciály J. T. a citát z Markova evangelia: „Znamenám lidi – nebo vidím, že chodí jako stromové – Marek VIII-24“. V Bílkově pozůstalosti se dochoval jediný Trautesův dopis z 20. února 1917 následujícího znění:

Mistře a příliš dobrý příteli,

děkuji Vám za poslané. Rozvíraje listy, uvědomoval jsem si radostně všechno krásné, jež přijal jsem z Vaší osobnosti i umělecké i lidské, jakož pocel vlídné Vaší domácnosti nad jezy Vltavy i v odlehlém Chýnově. Je to ovšem dávno!

Ale vděčností svojí nezpronevěřil jsem se, jestliže sešel jsem hlouběji k smyslovým vjemům života. Snad jako hudebník chci ovládati nástroj, abych jako on rozehvěním hmoty dosáhl plnosti illuse a vychutnal obsah své vlastní individuality.

Váš letenský byt jsem navštívil několikrát, ale vždy nikoho z Vás nenašel. Jsem nyní řídkým hostem Prahy a když tam více dnů o prázdninách pobývám, zase z rodiny Vaší nikoho tam není.

O Velikonocích budu asi v Praze a tak pokusím se s větším zdarem zaklepatí u Vašich dveří, pustíte-li tak nebezpečného člověka, jakž jste se

z informací pí Voženílkové dozvěděli.

Zatím v upřímném vzpomínání Vás i milé choti Vaší.

Jan Trautes

Z pověření Okresního sdružení republikánského dorostu na Mladoboleslavsku, které chce u příležitosti 10. výročí Trautesova úmrtí umístit na strenickou školu pamětní desku, oslovuje v roce 1930 rolník Josef Kašpárek F. Bílka, zda by desku zhotovil, kolik by stála a jaký by navrhoval motiv. Bílek souhlasí a jako motiv navrhuje „Byl dobrý jako pole, které dává chléb“. V lednu příslušné kuratorium návrh desky i rozpočet (10 tisíc korun) schvaluje. Desku o rozměrech 75x137 cm odlévá do bronzu pražská firma Anýž, která s Bílkem dlouhodobě spolupracovala. Na desce či reliéfu jsou vedle Trautesovy podobizny tři nápisy: „Byl dobrý jako pole – které dává chléb“ (nahore), „Památce učitele Jana Trautesa“ (hlavní uprostřed) a „Věnuje sdružení republikánského dorostu na Mladoboleslavsku 1931“ (menším písmem na dolním okraji desky).

Slavnostní odhalení pamětní desky se konalo v neděli 5. července 1931 za přítomnosti mnoha hostů, mezi nimiž ovšem Bílek nebyl. Podrobný popis slavnosti byl otištěn v časopise Rodný kraj č. 28/1931, kde se objevila i zmínka, že na zhotovení desky věnoval 200 Kč také Dr. Přemysl Šámal, kancléř prezidenta republiky a osobní přítel Trautesa.

Trautes svým životem a názory ovlivnil a inspiroval desítky, stovky lidí; jedním z nich byl také výše zmíněný Josef Kašpárek, který od Trautesa přejal mimo jiné i obdiv k Bílkovi, byl s ním rovněž ve dlouholetém kontaktu a učinil mnohé pro jeho propagaci. O jeho životě si řekneme více v některém z dalších čísel Zpráv.

„Největší náboženství a největší mravnost je v poměru člověka k člověku. Abychom vytvářeli církve lidského bratrství, na to zapomínáme.“ (Jan Trautes)

Literatura

Hrabě V. “Byl dobrý jako pole, které dává chléb“. Rodný kraj, r. 24, č. 27, 3. 7. 1931, s. 2.

Knor F. Za br. Janem Trautesem. Rodný kraj, r. 24, č. 21, 22. 5. 1931, s. 1.

Literární archiv PNP, fond František Bílek (dopisy J. Kašpárka a J. Trautese).

Matriky farnosti sv. Mikuláše na Malé Straně, AHMP.

Vlasáková E. V tichu a skrytu. Fedor Krch, pedagog a člověk (1881-1973). Kalich, Praha 2017.

František Kožíšek

Dodatek ke korespondenci Bílek – Florian

Když jsem v minulém čísle Zpráv (44/2020) v úvodu ke korespondenci Bílka a Floriana psal, že dosud nebyla publikována, uvedl jsem tím nevědomky čtenáře v omyl, za což se omlouvám. Jak mě upozornil pan Pavel Myslín, přední znalec Bílkova díla, tato korespondence již publikována byla – a to v katalogu k velké florianovské výstavě v Roudnici nad Labem v roce 1992 [Kolektiv autorů: Josef Florian – Dobré dílo, svazek 1 a 2; vydala Galerie moderního umění v Roudnici nad Labem v říjnu 1992; ISBN 80-85053-09-8]. Bílkova korespondence s Florianem, kterou uspořádal Petr Hájek, je uvedena ve druhém svazku na str. 8 až 32.

Porovnávám-li však obě vydání, zjišťuji, že náš počin nebyl zbytečný. V roudnickém katalogu (pominu nyní jeho praktickou nedostupnost) chybí oba Florianovy dopisy vlastněné GHMP (námi otištěné na str. 10-11 a 22-23), z nichž zejména ten první, obsahující Bloyovu charakteristiku Bílka, považuji za velmi důležitý pro pochopení Florianova vztahu k Bílkovi. V roudnickém katalogu jsou dopisy otištěny bez jediného slova komentáře (o jejich původu apod.) a není učiněn žádný pokus o přibližné datování nedatovaných dopisů. Naopak za jeho plus lze považovat, že Bloyovy citáty jsou v dopisech uvedeny v původní francouzštině a že oproti našemu souboru obsahují jednu informaci navíc, resp. jeden lístek je zde otištěn v úplnosti.

Na str. 15-16 jsme uvedli krátký Bílkův dopis, který jsme považovali za pouhý dodatek k jeho dopisu ze dne 15. 6. 1903. Podle roudnického katalogu (svazek 2, str. 18) se jedná o samostatný dopis ze dne 20. srpna 1903 (podle pošt. razítka 20/VIII 1903) následujícího znění:

Skrovně vyrovnávám zde účet za 2 knihy L. Bloy. Úctu a nejvyšší uznání přijměte za snahy Vaše čisté. Paní Vaší píši oddaný pozdrav. A čílko milého dítěte Vašeho žehnám svatým křížem. Aby krásou a vřelostí Inulo k Němu krásou a vřelostí Vaší. To jen od Vás žádám a Vás k tomu zapřísahám.

Ruce Vám vřele tiskne oddaný hluboce Fr. B.

Jsem bohatý tím, že umím pracovati. Nuže žádejte a já dle sil svých Vám pomohu z bohatství svého.

V kopii, kterou jsme měli k dispozici, chyběly úvodní dvě věty („Skrovně vyrovnávám... snahy Vaše čisté.“).

František Kožíšek

Drobné zprávy

Člen SFB, pan Karel Vošta, nás upozornil na další **chybu v knize „Chýnov – Chaloupka sochaře F. Bílka“**, kterou vloni vydala GHMP. Jedná se o popis fotografie na str. 90 („... náhrobek Emanuela Rajského (původně náhrobek Bílkova otce a bratra)...“). Náhrobek Bílkova otce s reliéfem Učedníci a Kristus v Emauzích patřil vždy rodině Bílků. Náhrobek Emanuela Rajského, který byl správcem statku pro svého nevlastního syna a také oblíbeným chýnovským kostelníkem, se – v podobě malého kamenného kříže – nachází sice hned vedle náhrobku Bílkova otce, ale jinak spolu neměly nic společného.

Martin Jindra, rovněž člen SFB, připravil v roce 2020 dvě publikace, které se týkají F. Bílka. Jednak popsal podrobně osud Bílkem navržených hostií v článku **„Macešský život hostií podle návrhu Františka Bílka v Církvi československé husitské“** (Theologická revue, 2020, roč. 91, č. 1, s. 70 – 79; celé číslo je volně dostupné na webu www.htf.cuni.cz). Dále se jako spolueditor podílel na výpravné publikaci **Biografický slovník Církve československé husitské**, která má přes 600 stran, vydala ji CČSH a mezi hesly nechybí ani František Bílek a jeho syn.

Edukační oddělení GHMP vytvořilo k **Bílkově vile v Praze i chýnovskému ateliéru** reprezentativní **edukační listy pro děti** a školní kolektivy. Půjdete-li s dětmi na návštěvu některého z těchto objektů, můžete jim návštěvu tímto způsobem zpestřit (jedná se např. o hledání různých detailů). O zaslání listů v elektronické podobě můžete požádat edukační odd. GHMP (edukace@ghmp.cz).

Eduard Dvořák, člen SFB, vydal v roce 2020 svou další básnickou sbírku – **Exilové impromptu**. V bibliofilské úpravě ji opět vydalo nakladatelství ALFA-OMEGA Dobřejovice.

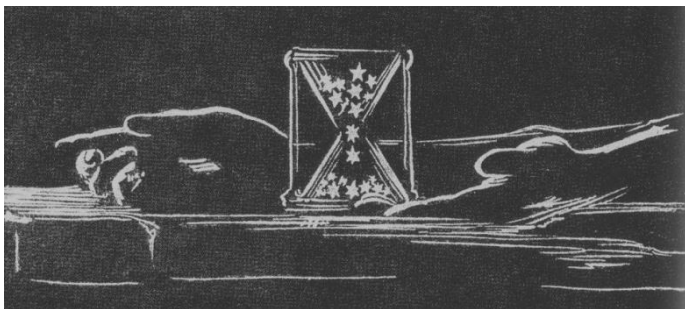
7. března 1991 byla oficiálně zaregistrována Společnost Františka Bílka – to znamená, že v březnu 2021 oslavíme **30 let trvání a činnosti**. Více se tomuto výročí budeme věnovat v příštím čísle Zpráv.

V tomto čísle Zpráv najdete vloženu jako dárek kresbu F. Bílka. Dostali jsme je darem od pana Pavla Myslína, jemuž tímto srdečně děkujeme.

Vnučka F. Bílka, Alena Bílková-Bártová se svojí sestřenicí Evou Suchou, rozenou Nečasovou, v květnu 1990 v Praze. V pozadí je vidět sekretář navržený F. Bílkem. Foto: archiv V. Suchého.

NEPRODEJNÉ

Pro své členy a příznivce vydává Společnost Františka Bílka v Praze

www.spol-fb.cz

Kontakt: Alena M. Kubíčková, Křivenická 413/16, 18100 Praha 8

ISSN: 2464-5516

Vydáno v nákladu 100 ks

Redakční rada: František Kožíšek, Michal Kellner, Yveta Kožíšková

Jazyková korektura: Yveta Kožíšková

Administrace: Michal Kellner, Jenštejnova 2253, 253 01 Hostivice

Příspěvky do Zpráv posílejte na: spolecnost.frantiska.bilka@gmail.com